

Bled, dne: 11.1.2023
Št.: 0130-4/2022-2

ZAPISNIK

8. seje Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park z dne 11.1.2023, ob 14.00 uri, na Upravi Javnega zavoda Triglavski narodni park, Bled.

Navzoči: Bojan Dejak, Egon Kepic, Saša Roškar, Tomaž Bregant, Tomaž Štenkler, Brigita Tišler Šolar, Igor Černuta, Aleš Polanc, Bojan Traven, Janez Režek, Mirko Eržen (od 14.53 ure), Peter Belhar, prof. dr. Ivan Kos, mag. Borut Peršolja in Andrej Arih

Odsotni: mag. Alenka Korenjak, Pavel Sivec, Ana Hawlina

Ostali navzoči: dr. Tit Potočnik, mag. Špela Stojan, Sašo Hrovat, Maruša Urevc, Miha Marolt, mag. Igor Zakotnik, Petra Mlakar (JZ TNP)
dr. Matej Gabrovec, Metod Rogelj, Mihael Jožef Toman, Marko Pretner (člani Strokovnega sveta JZ TNP),

Mateja Blažič, Jelena Hladnik (MOP)

Sašo Novinec (MKGP)

Miha Marenče, Maruša Prostor, Andrej Avsenek, Blaž Černe in Urša Fležar (ZGS)

Sonja Rozman (ZRSVN)

Božo Zakrajšek, mag. Lado Bradač (LZS)

Jernej Avsenek (Območno združenje upravljalcev lovišč Gorenjskega lovsko upravljalškega območja)

Mihael Koprivnikar, Mitja Kadoič, Jernej Kovačič (KGZS)

Tomaž Skrbinšek, Hubert Potočnik (UL BF)

Boštjan Pokorny (Visoka šola za varstvo okolja, Velenje)

Aleksander Trajbarič, Vita Polajnar (društvo Dinaricum)

Katarina Žakelj (CIPRA)

Predstavniki medijev: Cveto Zaplotnik (Gorenjski glas), Romana Erjavec (RTV SLO), Marjeta Klemenc (RTV SLO)

Seja je bila zaključena ob 17.35 uri.

Predlagani dnevni red:

1. Ugotovitev sklepčnosti in sprejem dnevnega reda
2. Realizacija 3.1 sklepa 7. seje Sveta JZ TNP z dne 25. 10. 2022 - Velike zveri v Triglavskem narodnem parku:
 - Upravljanje z velikimi zvermi v Triglavskem narodnem parku (Hrovat S. (JZ TNP), Arih A. (JZ TNP))
 - Stanje velikih zveri v slovenskem alpskem prostoru – monitoring risa, volka in rjavega medveda (Skrbinšek T. (UL BF), Černe R. (ZGS))
 - Analiza škodnih dogodkov in izvedenih ukrepov (Razpet P. (ZGS), Černe B. (ZGS))

- Sistemsko upravljanje z velikimi zvermi (Blažič M. (MOP), Novinec S. (MKGP))
- Preprečevanje konfliktnih dogodkov v Alpah (Potočnik H. (UL BF))

Odmor

3. Potrditev zapisnika 4. dopisne seje Sveta, ki je potekala od 24. 11. 2022 do vključno 28. 11. 2022
4. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o notranji organizaciji in sistemizaciji delovnih mest v Javnem zavodu Triglavski narodni park
5. Razno

Predsednik Sveta je pozdravil vse navzoče ter na kratko predstavil okoliščine in namen sklica seje. Vsem prisotnim je voščil srečno in uspešno novo leto.

V uvodu je predsednik Sveta izpostavil, da se režim v Triglavskem narodnem parku ne nanaša samo na naravo in doživljanje, ampak gre za sočasno življenje na tem območju, v čemer so zajeti način gospodarjenja, kmetovanje, naravna in kulturna dediščina. Ambicije parka so, da elemente, ki sestavljajo ta prostor, ohrani v nekem ravnovesju. S tem ciljem se Svet parka posveča posameznim problemom in jih skuša pripeljati do točke pričetka reševanja ali da problemi postanejo rešljivi. Namen današnje seje Sveta ni v zavzemanju dokončnih rešitev.

Udeleženci seje so bili uvodoma tudi zaprošeni, naj razprava poteka na način poteka formalne seje, skladno s Poslovnikom o delovanju Sveta zavoda. Razprava bo udeležencem omogočena po zaključku vseh predstavitev.

1. točka

Ugotovitev sklepčnosti in sprejem dnevnega reda

1.1 Svet Javnega zavoda Triglavski narodni park je na 8. seji dne 11.1.2023 sklepčen, prisotnih je 14 članov sveta.

Naknadno se je seji pridružil še en (1) član.

Podana je bila pobuda za spremembo vrstnega reda predstavitev pod 2. točko dnevnega reda in zamenjavo enega od predavateljev. Druga točka dnevnega reda se spremeni, tako, da se glasi: »2. Realizacija 3.1 sklepa 7. seje Sveta JZ TNP z dne 25. 10. 2022 - Velike zveri v Triglavskem narodnem parku:

- Sistemsko upravljanje z velikimi zvermi (Blažič M. (MOP), Novinec S. (MKGP))
- Upravljanje z velikimi zvermi v Triglavskem narodnem parku (Hrovat S. (JZ TNP), Arih A. (JZ TNP))
- Stanje velikih zveri v slovenskem alpskem prostoru – monitoring risa, volka in rjavega medveda (Skrbinšek T. (UL BF), Urška F. (ZGS))
- Analiza škodnih dogodkov in izvedenih ukrepov (Razpet P. (ZGS), Černe B. (ZGS))
- Preprečevanje konfliktnih dogodkov v Alpah (Potočnik H. (UL BF))«

Člani Sveta so s 14 glasovi ZA sprejeli naslednji SKLEP:

1.2 Člani sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park potrjujejo dnevni red 8. seje Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park.

V času sklica seje Sveta nas je zaradi smrti doletela izguba članice Nataše Šalaja Razinger, ki je v Svetu Javnega zavoda Triglavski narodni park delovala od leta 2020 dalje. V slovo Nataši je Andrej Arih namenil nekaj besed.

V času priprave seje Sveta je umrl tudi Janez Petkoš, ki je bil član Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park v letih 2009 do 2015.

Prisotni so se z minuto molka poklonili preminulima.

2. točka

Realizacija 3.1 sklepa 7. seje Sveta JZ TNP z dne 25. 10. 2022 - Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Med obravnavo točke 2. točke se je seji pridružil še en (1) član Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park, tako da je bilo na seji prisotnih 15 članov.

Sistem upravljanja z velikimi zvermi sta predstavila Mateja Blažič (MOP) in Sašo Novinec (MKGP).

Mateja Blažič je predstavila mednarodno, regionalno in državno zakonodajo, ki ureja varstvo velikih zveri. Poudarila je, da je Republika Slovenija podpisnica več sporazumov, ki regulirajo varstvo ogroženih živalskih vrst, med drugim Konvencije o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njunih naravnih življenjskih prostorov – Bernska konvencija in Konvencije o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami – konvencija CITES. Skladno z Zakonom o ohranjanju narave so živali pod posebnim varstvom države, za zavarovane živalske vrste pa skrbi ministrstvo, pristojno za ohranjanje narave (konkretno MOP). Republika Slovenija je ogrožene živalske vrste zavarovala z Uredbo o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah (v nadaljevanju uredba) in uvrstila na seznam te uredbe tudi predstavnike vseh treh vrst velikih zveri. Navedene so tako v *prilogi 1*, kjer so opredeljene zavarovane vrste, kot tudi v *prilogi 2*, kjer so navedene vrste, katerih habitat je potrebno varovati. Pojasnila je tudi, kaj pomeni status zavarovane vrste in da zanje velja posebni varstveni režim (prepoved načrtnega poškodovanja, zastrupitve, usmrtitve, odvzema iz narave, lova, ujetja ali vznemirjanja). Ne glede na prepovedi pa je poseg v tako zavarovano vrsto mogoč, če so izpolnjeni naslednji pogoji: 1) ni druge zadovoljive možnosti; 2) se s tem ne ogrozi ugodnega ohranitvenega stanja populacije; 3) izpolnjen pa mora biti še vsaj eden od razlogov za odvzem, na primer preprečitev resne škode, zagotavljanje zdravja in varnosti ljudi, zagotavljanje varstva živalske vrste. Pred izdajo dovoljenja je treba pridobiti strokovno mnenje pristojnih organizacij (ZGS in ZRSVN). V uredbi je še vedno določeno, da se v populacijo velikih zveri lahko poseže tudi na podlagi vladnega predpisa. Do leta 2017 se je v populacijo posegalo na podlagi pravilnika, od leta 2018 dalje pa na podlagi odloka. Pri zavarovanih vrstah je pomembno tudi varovanje njihovih habitatov. Mehanizem za varovanje zavarovanih vrst so tudi strategije in akcijski načrti, ki jih sprejme Vlada Republike Slovenije. V veljavnosti in izvajanju so strategije za vse tri velike zveri. Podlago za odškodnine zaradi škode, ki jo povzročajo zavarovane vrste, opredeljuje Zakon o ohranjanju narave, ki določa, da naloge pooblaščenca opravlja ZGS, MOP pa odloča o plačilu odškodnine.

Sašo Novinec je predstavil vpliv velikih zveri na divjad v Lovišču s posebnim namenom Triglav-Bled (v nadaljevanju LPN Triglav-Bled). MKGP ni pristojen za upravljanje z velikimi zvermi, upravlja pa z divjadjo, ki predstavlja prehranjevalno bazo velikih zveri. Preko načrtov za upravljanje z divjadjo je poskrbljeno za zagotovitev ustrezne prehranske baze za velike zveri, na ta način pa se tudi lahko zmanjšujejo negativni vplivi velikih zveri na kmetovanje, še posebej na rejo domačih živali. Pri načrtovanju upravljanja z divjadjo je treba upoštevati tudi prisotnost volka in risa, ki vplivata na načrtovano višino odvzema, na dopustnost odstopanja realizacije odvzema (na območjih prisotnosti velikih zveri je dopustno odstopanje večje) in na vezavo odstrela. V predstavitvi je bil prikazal trend odvzema divjadi (odvzem in izgube) na območju

LPN Triglav-Bled, kjer se kaže letno povečanje odvzema jelenjadi. V obdobju od 2014 do 2022 je bilo v LPN Triglav-Bled pri odvzemu srnjadi zabeleženih 6%, izgub povzročenih s strani zveri ali ujed, pri jelenjadi pa v višini 5% celotnega odvzema. Poudaril je, da se na MKGP zavzemajo za aktivno upravljanje z vsemi živalmi, ne samo z divjadjo, temveč tudi z velikimi zvermi in si želijo, da se poseže tudi v populacijo velikih zveri, kjer se pojavijo problemi ali problematična območja.

Andrej Arih, Miha Marolt in Sašo Hrovat (vsi JZ TNP) so pripravili predstavitev o upravljanju z velikimi zvermi v Triglavskem narodnem parku.

Julijske Alpe so prepoznane kot območje naravne selitvene poti v sosednje države, kar je tudi eden od prednostnih ciljev strateških programov (Program upravljanja Natura 2000, Načrt upravljanja TNP). Po letu 2012 je prišlo do postopnega naravnega procesa ponovne naselitve rjavega medveda v alpskem prostoru, po letu 2018 pa tudi volka. Upravljalvska prioriteta je nedvomno razreševanje problematike sobivanja z velikimi zvermi, pri čemer je treba poudariti, da ima JZ TNP omejeno vlogo in pristojnosti pri upravljanju z velikimi zvermi, kar je bilo predstavljeno že v prejšnji predstavitvi. Andrej Arih je povedal, da so glavni cilji upravljanja z velikimi zvermi vzdrževati čezmejno ekološko povezanost, zagotavljati preprečevalne ukrepe za zmanjšanje konfliktnih dogodkov, z različnimi pristopi slediti cilju vzpostave pogojev za sobivanje z velikimi zvermi, izboljšati odnos javnosti in sprejemljivost do velikih zveri ter vzpostaviti in vzdrževati učinkovito medsektorsko sodelovanje. V nadaljevanju je bilo predstavljeno število registriranih škodnih dogodkov po velikih zvereh in obseg izplačanih odškodnin po posamezni vrsti. Če je v preteklosti veljalo prepričanje, da se izjemnih ukrepov v prostoru Triglavskega narodnega parka ne izvaja oz. jih ni mogoče izvajati, je bilo po letu 2013 to vprašanje razjasnjeno in se tudi na območju Triglavskega narodnega parka izvajajo dejanski izredni odvzemi iz narave na podlagi izdanih odločb. Največji izziv pri upravljanju z volkom je v iskanju učinkovitih rešitev na področju preprečevanja ali zmanjševanja obsega konfliktnih dogodkov. JZ TNP se aktivno vključuje v organizirana sistematična spremljanja stanja prisotnosti volka, v obsegu svojih pristojnosti in zmožnosti. Pričakovanja JZ TNP so v smeri aktivnega sodelovanja vseh pristojnih deležnikov, kritične in objektivne ocene posledic prisotnosti velikih zveri na opuščanje tradicionalne rabe v Alpah (je res za opuščanje kmetijske dejavnosti kriva izključno prisotnost velikih zveri v prostoru?), razviti in uporabiti učinkovite preprečevalne ukrepe za zmanjšanje obsega konfliktnih dogodkov v alpskem prostoru, vzpostaviti učinkovit odločevalski proces (pohitritev upravnih postopkov za izredne odvzeme iz narave) ter celovita, odkrita in enotna komunikacija vseh deležnikov.

Tomaž Skrbinšek (UL BF) in Urša Fležar (ZGS) sta predstavila stanje velikih zveri v slovenskem alpskem prostoru.

Tomaž Skrbinšek je predstavil stanje rjavega medveda in volka. Rezultati, ki jih je predstavil, izhajajo iz genetskega monitoringa. Podobno kot drugod po Evropi tudi pri nas beležimo rast in prostorsko širitev populacij medveda in volka, ki se vračata na območja, ki sta jih zgodovinsko poseljevala. Večina problemov, ki jih imajo danes velike zveri, izvira iz sveta, v katerem živijo in v katerem dominira človek. Ker divjine ni več, morajo živali sobivati s človekom ali pa so obsojene na propad. Pri ustvarjanju pogojev za sobivanje je treba veliko potrpljenja (na strani človeka) in ogromno znanja. Genetski monitoring se izvaja na način označevanja živali s pomočjo genskega zapisa. Genski material se pridobiva v prostoru, kjer se žival nahaja oz. kjer je bila prisotna (iztrebki, urin, slina na kadavrih, mrtva žival). Na ta način se lahko živali spremlja v prostoru in času. Številčnost posamezne populacije je izračunana na podlagi matematičnih metod, s katerimi se oceni, koliko živali ni zabeleženih oz. označenih. Številčnost rjavega medveda je bila ocenjevana dvakrat, in sicer v letih 2007 in 2015 v okviru projekta LIFE DINALPBEAR. V letu 2015 je znašala ocenjena velikost populacije 600 medvedov, kar pomeni 41% rast populacije v 8 letih (leta 2007 je bila ocenjena velikost

populacije 424 medvedov). Na stanje rjavega medveda v alpskem prostoru je imela velik vpliv izgradnja avtoceste Ljubljana-Koper. Večina osebkov se zadržuje na vzhodni strani avtoceste, kjer se je število medvedov v 8 letih podvojilo. Na zahodni strani avtoceste, torej v smeri proti Alpam, je osebkov precej manj (ne več kot 40). Prevladujejo samci, ki zahajajo tudi v alpski prostor. Z leti se povečuje tudi število samic, ki pa se zadržujejo predvsem v predalpskem prostoru. Zanimivo je, da so bile štiri živali, ki so bile na območju Triglavskega narodnega parka prisotne v letu 2005, ponovno zaznane na tem območju v letih 2015, 2016 in 2017, kar pomeni, da posamezni osebki lahko živijo z razmeroma malo konflikta v prostoru, kjer je človek, ali pa nasprotno, ko lahko posamezni medved povzroči veliko konfliktnih dogodkov.

Volk je izjemno prilagodljiva vrsta in je v zgodovinskem času poseljeval celotno evropsko območje, vključno z alpskim prostorom. V Sloveniji je volk začel izginjati v 18. in 19. stoletju, na začetku 20. stoletja pa prišel na rob izumrtja. Alpski prostor predstavlja naravni prostor za volka in sem spada. Pri volku se za ugotavljanje stanja populacije poleg genskega monitoringa uporablja tudi rekonstrukcija rodovnika. Na ta način se prepozna posamezne volčje trope, kje se posamezni tropi nahajajo in kako se posamezni tropi povezujejo med seboj. Tudi številčnost volkov v Sloveniji narašča, predvsem na račun prostorske širitve, manj pa zaradi večanja števila volkov v tropu. Ocenjuje se, da je v Sloveniji prisotnih 120 volkov (podatek za leto 2020/21), vendar podatki niso povsem natančni, ker se v letih 2021/22 monitoringa ni izvajalo. V zadnjih letih je v Sloveniji zlasti izrazita prostorska širitev volkov v alpski prostor, kjer ob stiku dinarske populacije z alpsko in širitvijo volkov po vzhodnih italijanskih Alpah prihaja do kolonizacije iz obeh smeri. Prvi volčji par v Alpah se je pojavil v letih 2018/19, v letu 2019/20 so bili v Alpah prisotni trije reproduktivni tropi (Pokljuka, Jelovica in Cerkljansko). Volkovi v Evropi niso bili načrtno preseljevani ali doseljevani, saj se vrsta uspešno širi po naravni poti. Izpostavljen je bil primer iz leta 2019 na Veliki planini, kjer je prišlo do križanja volka z domačim psom. Večina potomcev je bilo odstreljenih. Do takih primerov prihaja, ko samica zaide na območje, kjer ni drugih volkov. Taki volkovi so najbolj ranljivi za parjenje z domačim psom. Taka križanja so precej naključna, podobna situacija se je pa dogodila tudi v Trbižu (Italija), kjer se nahaja trop križancev. Za sezono 2021/22 so poznani naslednji podatki o stanju volka: Poključki trop šteje 7 volkov, Jelovski trop šteje 10 volkov, na meji med Slovenijo in Italijo se pojavlja tudi trop križancev s skupno 9 volkov.

Velike zveri se vračajo v alpski prostor, čeprav gre pri rjavem medvedu počasi, pa moramo volka razumeti ne več kot občasnega gosta, ampak stalnega prebivalca slovenskih Alp. Vrnitev zveri pa prinaša številne izzive, s katerimi se bo potrebno resno soočiti in poiskati rešitve. Ključno ostaja redno izvajanje monitoringa, da bomo lahko razumeli, kaj se v prostoru dogaja, hkrati pa je to edina možna podlaga za ukrepanje. Zahvalil se je za sodelovanje Lovski zvezi, ZGS-ju in nadzornikom Triglavskega narodnega parka.

Urša Fležar (ZGS) je predstavila stanje risa v alpskem prostoru. Tako kot medved in volk je bil tudi ris v preteklosti prisoten v alpskem prostoru. Ker ima ris v Dinaridih svetu težave s paritvami v sorodstvu, so bili v okviru projekta LIFE LYNX na območju Dinaridov in Alp (za namen vzpostavitve povezave) doseljeni zdravi osebki populacije iz območja Karpatov. Trije risi so bili izpuščeni v Triglavskem narodnem parku, dva risa pa na območju LD Nomenj Gorjuše. Vsi izpuščeni risi se zadržujejo na območju, na katerem so bili izpuščeni. Stanje risa se spremlja s telemetrijo, preko katere se pridobiva podatke o gibanju, plenjenju in reprodukciji. Ugotovljeno je bilo, da skoraj 80 % evidentiranega plena v Alpah predstavlja srnjad. Pri risjem paru v Triglavskem narodnem parku je bila reprodukcija potrjena enkrat, pri risjem paru v LD Nomenj Gorjuše pa dvakrat. Ris (predvsem v paritvenem času) lahko premaguje velike razdalje. Kakovostne podatke o populaciji risov zagotavljajo tudi fotopasti, trenutno pa potekajo odlovi risov za namen telemetričnega spremljanja. Fležarjeva skupaj s sodelavci v projektu LIFE LYNX ugotavlja velik doprinos lokalne skupnosti k doselitvi risa v Alpe, poudarila je tudi dobro sodelovanje z lovskimi družinami in narodnim parkom in se zahvalila za sodelovanju pri izvajanju monitoringa risa.

Peter Razpet in Blaž Černe iz Zavoda za gozdove Slovenije sta pripravila analizo škodnih dogodkov in izvedenih ukrepov v Triglavskem narodnem parku oz. na območju LPN Triglav-Bled.

Na območju Triglavskega narodnega parka in LPN Triglav-Bled je zabeleženih približno 40 škodnih primerov na letni ravni po velikih zvereh in šakalu. Praktično vsa škoda je povzročena na drobnici, pretežno na ovcah. Pri dveh tretjinah škodnih primerov je povzročitelj volk, predvsem na primorski strani pa se mu pridružuje še šakal. Škodnih primerov po medvedu je približno desetina. Najbolj kritična območja z vidika povzročene škode so: Pobočje Krna, Fužinske planine, Zgornja Krma, Vitranc in Kneške ravne. Dokazljiva ocenjena škoda znaša v zadnjem letu približno 15.000 evrov za 123 pokončanih živali.

Preprečevanje konfliktnih dogodkov v Alpah je predstavil Hubert Potočnik (UL BF).

Volk je velik plenilec z izrazitim vplivom na populacijo velikih rastlinojedov oz. parkljarjev. V volkovo prehranjevalno verigo pa v manjšem delu sodijo tudi divji prašič in domače pašne živali, kjer lahko pride v stik z njimi. Več kot je v prostoru prisotne jelenjadi, večji delež predstavlja v volčji prehrani in prav prisotnost oziroma številčnost jelenjadi ter srnjadi na nekem območju je dejavnik, ki v največji meri vpliva na zmanjšano tveganje za plenjenje pašnih živali. Volkovi lahko domače pašne živali dojemajo kot tvegan ali lahek plen in če ima volk dostop do pašnih živali, bo te tudi plenil. Volk (tako kot tudi druge vrste plenilcev) lahko ob nenaravnih razmerah pašnikov in ograd tudi presežno pleni. Volkovi zaradi prehranjevanja z velikimi rastlinojedmi živijo na velikih območjih – teritorijih (v Sloveniji v povprečju okoli 400 km²). Nekateri možni ukrepi preprečevanja škod so: 1) dobra in dobro vzdrževana zaščita (ograja, psi, zapiranje, varovanje s pastirji), na lokacijah, ki to omogočajo; 2) trajnostni lov volkov / odstrel konfliktnih živali, ki pa ne odstrani oziroma prepreči konfliktov, lahko pa vpliva na vedenje volkov; 3) favoriziranje manj konfliktnih vrst ali oblik paše na območju prisotnosti volkov; 4) ohranjanje ugodnega stanja populacij naravnega plena volkov. Najpogostejši škodni primeri so na drobnici, potem sledi govedo (predvsem mlada teleta), najmanj pa konji in osli.

Za alpska območja z razpršeno planinsko pašo zaenkrat ni enostavnih in visoko učinkovitih metod za preprečevanje konfliktov, z uporabo kombinacije različnih načinov (letni odvzem velikih zveri, plačilo odškodnin za škode in preprečevanje škod) pa se da stopnjo konfliktov zmanjšati. Med uveljavljenimi ukrepi so uporaba elektrike (večžične elektro-ograje, elektro-mreže), pomoč živali (pastirski psi), fizična in mehanska zaščita (staje, obore), odvrčala (svetlobna, kemična, elektronska) in prisotnost človeka (pastirja). Ob uvedbi posameznega ukrepa se je potrebno zavedati prednosti in tudi slabosti, ki jih le ta prinaša.

S strani članov Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park so v razpravi k 2. točki dnevnega reda sodelovali: Bojan Dejak, Tomaž Bregant, Aleš Polanc, Bojan Traven, Janez Režek, Mirko Eržen, Peter Belhar, prof. dr. Ivan Kos in mag. Borut Peršolja.

S strani ostalih prisotnih so v razpravi sodelovali: Lado Bradač (LZS), Mihael Koprivnikar (KGZS), Tomaž Skrbinšek (UL BF), Andrej Avsenek (ZGS OE Bled), Mateja Blažič (MOP), Hubert Potočnik (UL BF)

V razpravi je bilo izpostavljeno:

- predlaga se priprava akcijskega načrta, v katerem bodo opredeljeni ukrepi, višina potrebnih sredstev, s katerimi bo v TNP zagotovljeno sobivanje z velikimi zvermi;
- v predstavitev ni bilo prikazano, koliko sredstev je bilo namenjeno za izvedbo posameznih projektov v primerjavi z deležem izplačanih odškodnin po velikih zvereh;

- ugotoviti je treba, kolikšna je nosilnost zmogljivosti okolja, da bo sobivanje z velikimi zvermi še mogoče;
- preventivni ukrep ograjevanja živine na območju narodnega parka zaradi razgibanosti terena, velikega območja in velikega števila obiskovalcev ni primeren;
- na MOP in ZGS je bil naslovljen dopis z vprašanjem, kdo bo nosil odgovornost v primeru morebitnega napada na človeka;
- do izplačil za povzročeno škodo prihaja z zakasnitvijo;
- škoda pomeni tudi za izgubljene živali in ne samo tiste, ki so bile dejansko najdene;
- volkovi prihajajo v bližino vasi in ljudi (tudi podnevi), zato je med ljudmi prisoten strah;
- najbolj problematična vrsta je najbrž volk zaradi svoje narave in načina plenjenja;
- sobivanje bo mogoče, ko bo lastnikom priznana in poravnana vsa škoda, ne samo tista, ki je dokazljiva z vidika materialnih dokazov (v predstavitvi ni bilo prikazanega škodnega primera, ki se je dogodil v preteklem letu v Krnici);
- volk je (pozitivno) posegel v populacijo jelenjadi, ki se je v preteklosti preveč namnožila in povzročala škodo v gozdovih;
- nakup pastirskih psov prinaša tudi druge stroške (veterinarski pregledi, hrana, šolanje,...);
- v desetletnem obdobju je v Sloveniji prenehalo z delovanjem 10 % kmetijskih gospodarstev, po večini mala kmetijska gospodarstva, torej tista, ki imajo ključno vlogo pri ohranjanju značilne krajine in pri ohranjanju tradicionalnega kmetovanja;
- pozitivno je, da je bila ta seja organizirana, saj so na seji prisotni strokovnjaki, ki imajo največ znanja s področja velikih zveri v Sloveniji in Triglavskem narodnem parku;
- od MOP-a se pričakuje, da prevzame vlogo mediatorja med usklajevanjem različnih interesov;
- upravljanje z velikimi zvermi v slovenskem alpskem prostoru je slabo, izdana odločitev sodišča omogoča da se v populacijo zavarovanih vrst lahko aktivno poseže in se mora z njo aktivno upravljati, kadar je le-ta v porastu;
- LZS je bila aktivno prisotna pri doselitvi risa v slovenskem prostoru, ker je bila zaradi majhnega števila živali zaznana težava parjenja v sorodu, kar bi lahko vodilo v izumrtje na slovenskem območju – to so aktivnosti, ki sodijo k aktivnemu upravljanju z zavarovano vrsto;
- nič oz. premalo se govori o posledicah prisotnosti velikih zveri v prostoru (vpliv na kmetijstvo, turizem) in o napadih na človeka;
- potrebna bi bila priprava akcijskega načrta za vsako posamezno planino, v katerem bi se opredelilo javni interes območja in ki bi določal, ali se bo planino opustilo ali se jo bo reševalo, vključno z opredelitvijo stroškov ter viri financiranja;
- v Avstriji je uveljavljena skoraj ničelna toleranca do zveri v alpskem prostoru, ker se zavedajo nepopravljivih posledic za ta prostor;
- alpski prostor je ekološko pomembno območje za velike zveri (MOP ga ne šteje kot takega, razen osrednjega območja TNP), vendar bi morala biti v obrobnem območju številčnost veliko manjša;
- del javnosti si želi, da bi te živali izginile, vendar se to ne bo zgodilo;
- odstrel je dobro upravljavsko orodje, vendar je samo eden od pristopov, potrebno pa je iskati tudi druge rešitve;
- veliki konflikti in problemi nastopijo zaradi poznega odziva MOP-a na škodne primere;
- problematični so dolgi časovni zamiki od poziva oz. vloge za odstranitev konfliktne živali do izdaje odločbe za odstrel;

- kaj je v alpskem prostoru in v TNP-ju javni interes – TNP je nastal, ker so ga ljudje (kmetje, lastniki gozdov, lovci) v tem prostoru ustvarili, volk pa povzročča divjino in vprašanje je, ali si tak narodni park želimo;
- zahvala upravi JZ TNP, da se je hitro odzvala in pripravila tematsko sejo, ter predavateljem, ki so predstavili problematiko velikih zveri;
- kakovost doživetja je, tudi z vidika biotske pestrosti, kar so prispevale obravnavane velike zveri, bistveno višja in kakovostnejša;
- ko se pogovarjamo o tradicionalnih oblikah, kot je izraba prostora za kmetovanje, gozdarstvo ipd., potem je treba pojem »tradicionalno« obravnavati celovito, kjer pa bistveno vlogo igra tudi prisotnost človeka, konkretno pastirja.
- paša je danes v veliki meri prepuščena, poteka 24/7 (za primer Velika Planina, kjer je v preteklih časih pastir vedel za primere bolnih živali, ki se jih je posledično zdravilo, danes se preventivno zdravi celotno čredo, posledično pa je bila najdena prisotnost zdravil v vseh vodnih virih na planini);
- ko govorimo o tradicionalnem, moramo govoriti tudi o prisotnosti človeka, naš izziv je, da se vzpostavi finančni mehanizem za sofinanciranje aktivne paše, paše z človekom;
- potrebna je povrnitev tudi tistega dela škode (lahko tudi s sredstvi parka), ki danes ni priznan oz. povrnjen;
- s strani Alpske konvencije je bila oblikovana platforma za velike zveri, parkljarje in človeka, ki deluje od leta 2009, vendar poizvedovanja niso pokazala prav velikega udejstvovanja s strani slovenskih uporabnikov;
- nujno sodelovanje pristojnih inštitucij v iskanju skupne rešitve in iskanju pogojev za sobivanje z velikimi zvermi;
- v kolikor bo uresničena ideja o pripravi akcijskega načrta, lahko JZ TNP prevzame vlogo mediatorja in povezovalca deležnikov, ZGS pa je tista strokovna organizacija, ki bo določila najprimernejši način sobivanja z velikimi zvermi;
- velike zveri so zavarovane vrste in zavezali smo se, da jih bomo ohranjali;
- za upravljanje z veliki zvermi je porabljeno veliko več časa, truda in tudi sredstev kot za ostale zavarovane vrste;
- vse pristojne inštitucije medsebojno sodelujejo, prav tako se projekti, monitoringi in preventivni ukrepi sofinancirajo s strani MOP-a;
- velike zveri ne bomo oz. jih ni moč odstraniti iz nekega območja, to so živali, ki imajo pravico živeti povsod;
- upravljanje z vidika izdaje odločb se je spremenilo, saj se v postopke obravnave zahtevkov po uradni dolžnosti vključuje več interesnih skupin oz. deležnikov, kar upočasnjuje postopek izdaje;
- problematika velikih zveri je kompleksna, vključuje različne deležnike oz. skupine, v končni fazi pa je rešitev politična in v okviru zakonskih omejitev;
- stroka lahko osvetli problematiko, išče zakonsko dopustne rešitve, spremlja učinke in pripravi nabor možnih scenarijev, dejanski ukrepi pa so politično sprejeti;
- ne da se popolnoma izključiti, da ne bo prišlo do napada velikih zveri, kot se ne da izključiti napada goveda, napada psov ipd., vendar je treba ozaveščati javnost, da je to tveganje izredno majhno oz. je manjše kot tveganje ob prehodu mimo črede goveda;
- omejevanje gibanja volka z eklektičnimi ovratnicami na območjih, kjer se pase živina in v času pašne sezone;
- volkovi so naši, last vseh prebivalcev Republike Slovenije, strokovnjaki so tisti, ki se trudijo najti podlago za iskanje rešitev, za razreševanje socioloških problemov je potrebno iskati rešitev širše;

- v letu 2022 se monitoringi niso izvajali, ker zanje ni bilo namenjenih sredstev, izvajajo pa se v letošnjem letu, rezultati bodo znani jeseni;
- lastnina je omejena z vsemi ekološkimi, socialnimi in drugimi funkcijami in lastnikom ter ostalim ljudem je jasno, da bodo sobivali z velikimi zvermi, pri čemer pa potrebujejo rešitve, ki bodo tako sobivanje omogočile, tako kot predstavljajo pestrost volkovi, jo predstavljajo tudi ljudje;
- če sledenje volkov obstaja, je treba ljudi obveščati o njihovi lokaciji;
- potrebno je razumevanje, kaj je raziskovalno delo – znanost odkriva nova znanja, ne ponuja pa rešitev, rešitve so vezane na trenutne razmere in trenutno razpoložljivo znanje. Potrebujemo nova znanja, ker je današnji način življenja drugačen, kot je bil v preteklosti.

Razprava v zvezi s problematiko velikih zveri bo sledila na naslednji seji, ko bo obravnavan zapisnik te seje Sveta in bodo po potrebi oblikovani morebitni sklepi ter glasovanje o njih.

Odmor: od 16.55 ure do 17.10 ure.

3. točka

Potrditev zapisnika 4. dopisne seje Sveta, ki je potekala od 24. 11. 2022 do vključno 28. 11. 2022

Skladno s 30. členom Poslovnika Sveta javnega zavoda Triglavski narodni park je bil dne 28.11.2022 članom Sveta v podajo pripomb posredovan osnutek zapisnika 4. dopisne seje.

V razpravi k 3. točki dnevnega reda je sodeloval mag. Borut Peršolja, ki je predsednika Sveta Javnega zavoda vprašal, kakšen je njegov status na današnji seji ob upoštevanju, da je na eni od preteklih sej napovedal svoj odstop. Predsednik Sveta je pojasnil, da je MOP sredi postopka reorganizacije, pri čemer je dogovorjeno, da se kadrovske odločitve ne sprejema do zaključenega procesa reorganizacije.

Člani Sveta so z 14 glasovi ZA sprejeli naslednji SKLEP:

3. Člani sveta potrjujejo zapisnik 4. dopisne seje Sveta Javnega zavoda Triglavski narodni park z dne 28.11.2022.

1 član Sveta ni glasoval.

4. točka

Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o notranji organizaciji in sistemizaciji delovnih mest v Javnem zavodu Triglavski narodni park

Predlog pravilnika pomeni uskladitev vsebine akta z Aneksom št. 4 h Kolektivni pogodbi za dejavnost okolja in prostora - tarifni del (Uradni list RS, št. 136/22).

V razpravi k 4. točki dnevnega reda je sodeloval Bojan Dejak, ki je poudaril in direktorja opozoril, da je pri razporejanju zaposlenih in zaposlovanju treba imeti mejo, saj imajo take odločitve lahko dolgoročne posledice na poslovanje Zavoda.

Člani sveta so s 15 glasovi ZA sprejeli naslednji SKLEP:

4. Svet Javnega zavoda Triglavski narodni park potrjuje Pravilnik o spremembah in dopolnitvah pravilnika o notranji organizaciji in sistemizaciji delovnih mest v Javnem zavodu Triglavski narodni park.

5. točka
Razno

Predsednik Sveta je člane obvestil, da je Bogdan Janša, ki je bil v Svet Javnega zavoda Triglavski narodni park imenovan kot predstavnik Občine Kranjska Gora, dne 21.12.2022 podal odstopno izjavo.

Člani sveta so s 15 glasovi ZA sprejeli naslednji UGOTOVITVENI SKLEP:

5.1 Svet Javnega zavoda Triglavski narodni park je sprejel ugotovitveni sklep, s katerim se ugotavlja, da je z dnem 21.12.2022 prenehalo članstvo v Svetu Javnega zavoda Triglavski narodni park Bogdanu Janši, predstavniku Občine Kranjska Gora.

Podani predlogi in pobude:

1. Pobuda za obnovo projekta »Ravnanje z odpadnimi vodami v območju TNP«, ki jo je podal svetnik Mirko Eržen.

V razpravi so sodelovali Bojan Dejak, Mirko Eržen, Bojan Traven in dr. Tit Potočnik.

V razpravi je bilo izpostavljeno:

- v medresorskem usklajevanju so merila za izvajanje skupne evropske kohezijske politike za obdobje 2021 – 2027, ki so ključna za vključevanje tovrstnih projektov;
- v letu 2021 je bila aktivnost Ravnanje z odpadnimi vodami v območju TNP s strani Sveta prepoznana kot ključna aktivnost in upravi JZ TNP je bilo naloženo, da se z njo prednostno ukvarja, zato v tem trenutku ni pomembno, iz katerega vira se bodo aktivnosti financirale, ključno pa je njihovo izvajanje;
- pričakovanje, da se na naslednji seji Sveta sprejme odločitev, ali se bo projekt izvajal;
- na eni prejšnjih sej Sveta je bil sprejet sklep, da se ustanovi delovno skupino, ki se bo ukvarjala s problematiko odpadnih voda in ta sklep ni bil nikoli preklican, zato bo na naslednji seji izpostavljeno vprašanje, zakaj se to ne izvaja;
- delovna skupina je bila imenovana, vendar imenovani člani niso bili aktivni, ker sprejetega sklepa Sveta niso šteli kot zavezujočega;
- Javni zavod je ustanovila država in sprejeti sklepi Sveta so zavezujoči, v nasprotnem primeru se odreka legitimnost zavodu;

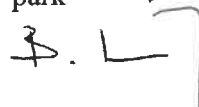
Pobuda:

- direktor JZ TNP na naslednji seji poroča glede realizacije sklepa, s katerim je bilo določena, da se ustanovi delovna skupina, ki se bo ukvarjala s problematiko ravnanja z odpadnimi vodami.

Zapisala:
Mag. Špela Stojan

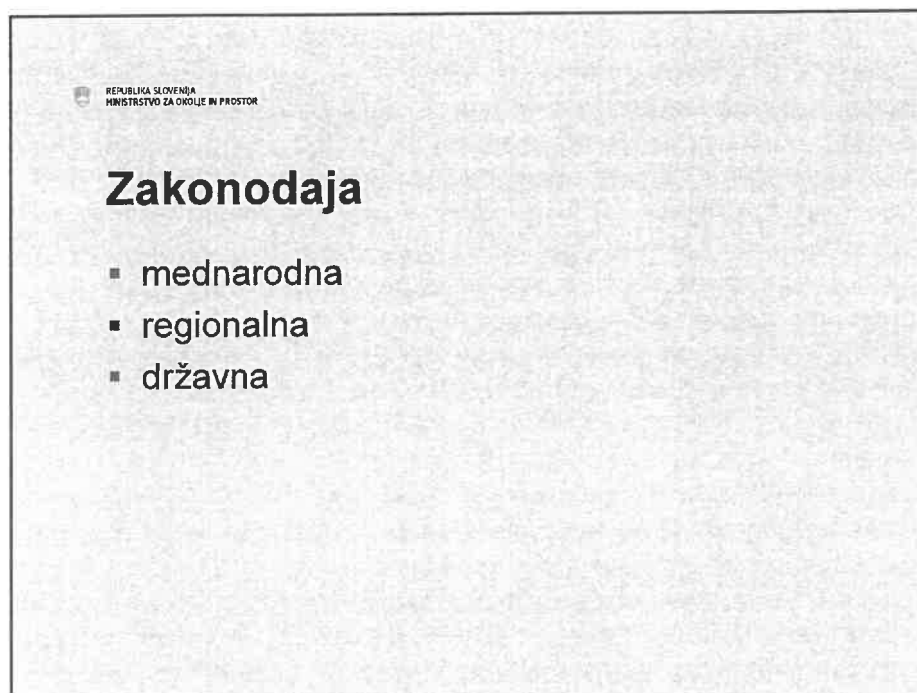
Bojan Dejak,
Predsednik sveta Javnega
zavoda Triglavski narodni
park

PRILOGE K ZAPISNIKU 8. SEJE SVETA JAVNEGA ZAVODA TRIGLAVSKI
NARODNI PARK Z DNE 11.1.2023

Predstavitve 2. točke dnevnega reda:

- Varstvo velikih zveri, M. Blažič (MOP), januar 2023
- Vpliv velikih zveri na divjad v LPN Triglav Bled, S. Novinec (MKGP), januar 2023
- Velike zveri v Triglavskem narodnem parku, A. Andrej, M. Marolt, S. Hrovat (JZ TNP), januar 2023
- Stanje velikih zveri v alpskem prostoru, Medved in Volk, T. Skrbinšek (UL BF)
- Ris v alpskem prostoru, U. Fležar (ZGS), januar 2023
- Škodni dogodki v TNP oz. LPN Triglav, B. Černe (ZGS), januar 2023
- Preprečevanje konfliktnih dogodkov v povezavi z volkom v Alpah, H. Potočnik (UL BF), januar 2023

Mednarodna zakonodaja

- Konvencija o varstvu prosto živečega evropskega rastlinstva in živalstva ter njihovih naravnih življenjskih prostorov (Bern, 1979)
- Konvencija o mednarodni trgovini z ogroženimi prosto živečimi živalskimi in rastlinskimi vrstami (CITES, 1973)

Regionalna zakonodaja

- Direktiva o habitatih (1992)
- Uredba sveta (ES) št. 338/97 o trgovini z ogroženimi vrstami

Domača zakonodaja

Zakon o ohranjanju narave (1999)

- živali so pod posebnim varstvom države
- zaradi dejanske ali možne ogroženosti, ki je ugotovljena na podlagi predpisa iz prejšnjega člena, sprejme vlada akt o zavarovanju rastlinskih ali živalskih vrst, določi ukrepe varstva njihovih habitatov, predpiše pravila ravnanja in poseben varstveni režim (81. člen)
- ugodno stanje rastlinskih ali živalskih vrst, ki so varovane na podlagi ratificiranih mednarodnih pogodb, se zagotavlja z varstvom njihovih habitatov in z varstvenim režimom, ki ga določi vlada s predpisom iz 81. člena tega zakona (26. člen)

Uredba o zavarovanih prosto živečih živalskih vrstah

(Uradni list RS, št. 46/04, 109/04, 84/05,
115/07, 96/08, 36/09, 102/11, 15/14, 64/16,
62/19)

Zavarovane vrste in habitati

- priloga 1 - zavarovane vrste
 - poglavje A - vrste domorodne na območju Slovenije (rjavi medved, volk, ris)
 - poglavje B - vrste, ki niso domorodne za Slovenijo
- priloga 2 - vrste katerih habitate je potrebno varovati (rjavi medved, volk, ris)
 - določene prednostne živalske vrste (rjavi medved, volk)

Zavarovana žival

- žive in mrtve živali prosto živečih vrst v vseh razvojnih oblikah (jajca, ličinka, buba, mladiči, odrasle živali)
- deli mrtvih živali ali izdelki ali katerokoli blago iz mrtvih živali ali njihovih delov
- strukture (gnezda, mravljišča, brlogi, zatočišča,..)

Varstveni režim

- prepovedano je zavestno poškodovati, zastrupiti, usmrtiti, odvzeti iz narave, loviti, ujeti ali vznemirjati

Dovoljenje

- za poseg v populacijo se izda, če so izpolnjeni trije pogoji:
 - ni druge zadovoljive možnosti
 - se s tem ne ogrozi ugodnega ohranitvenega stanja populacije
 - vsaj eden od razlogov (npr.: preprečitev resne škode, zagotavljanje zdravja in varnosti ljudi, zagotavljanje varstva živalske vrste)

Predpis vlade

- s katerim se določi obseg selektivnega in omejenega odvzema živali, razen ptic iz narave pod strogo nadzorovanimi pogoji in v omejenem številu
- strokovno mnenje
- strategija
- Pravilnik o odvzemu osebkov vrste rjavega medveda (*Ursus arctos*) iz narave (2005, 2006, 2007, 2008; 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2017 (+volk))
- Odlok o ukrepu odvzema osebkov vrste rjavega medveda (*Ursus arctos*) in volka (*Canis lupus*) iz narave (2017, 2018 (brez volka))

Prepoved

- prodaje, zamenjave ali ponujanja za prodajo ali zamenjavo živih ali mrtvih živali živalskih vrst iz priloge 1 Uredbe odvzetih iz narave (izjema: mrtve živali vrste rjavega medveda (*Ursus arctos*), njihove dele ali izdelke iz njih, če so bili odvzeti iz narave v skladu s predpisi EU)

Varovanje habitatov

- z določitvijo ekološko pomembnih območij in posebnih varstvenih območij
- z določitvijo usmeritev za ohranjanje ugodnega stanja habitatov

Strategije in akcijski načrti

- za zagotavljanje ugodnega stanja živalskih vrst
- Sprejme Vlada Republike Slovenije

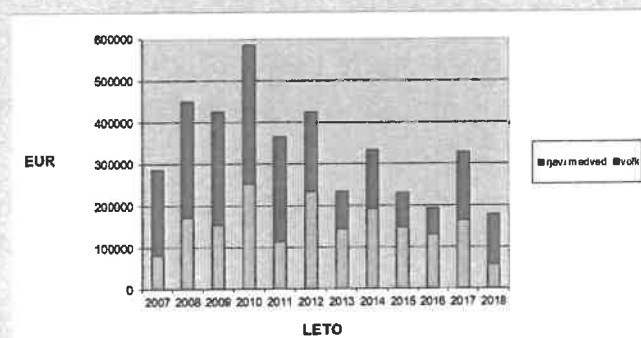
Strategije in akcijski načrti

- Strategija upravljanja z rjavim medvedom (*Ursus arctos*) v Sloveniji (2002)
- Strategija ohranjanja volka (*Canis lupus*) v Sloveniji in trajnostnega upravljanja z njim (2009), Akcijski načrt (2013-2017)
- Strategija ohranjanja in trajnostnega upravljanja risa (*Lynx lynx*) v Sloveniji za obdobje 2016-2026

Odškodnina zaradi škode, ki jo povzročijo zavarovane živali

- Zakon o ohranjanju narave
 - določa da je oškodovanec upravičen do odškodnine
 - določa, da naloge pooblaščenca opravlja ZGS
 - MOP odloča o plačilu odškodnine

Odobrena sredstva za škodo, ki sta jo povzročila rjavi medved in volk v obdobju od 2007 do 2018.

Zaključek

Ministrstvo za okolje in prostor
Dunajska 48, 1000 Ljubljana

telefon: +386-(0)1-478-7000

gp.mop@gov.si

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIŠTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

VPLIV VELIKIH ZVERI NA DIVJAD V LPN TRIGLAV BLED

Sašo Novinec,
Direktorat za gozdarstvo in lovstvo,
Sektor za lovstvo
Bled, 11. januar 2023

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIŠTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

UPRAVLJANJE Z DIVJADJO

- prilagojeno upravljanje z divjadjo na območjih velikih zveri npr. pri srnjadi se upošteva vpliv volka in risa
- redna prisotnost volka in risa
- vpliv na:
 - načrtovano višino odvzema,
 - dopustna odstopanja realizacije odvzema v posameznih starostnospolnih razredih in skupno,
 - vezavo odstrela srn in mladice na odstrel srnjakov 2+.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIŠTVO,
GOZDARSTVO IN PRAHRANO

OCENJENA GOSTOTA RISOV GLEDE NA ZARISANE TERITORIJE

Barva označuje število teritorijev risov na posameznem območju. Rdeča – trije teritoriji, oranžna – dva teritorija, rumena – en teritorij, zelena – nestalna prisotnost risov.*

*Vpliv zveri na parkljaje: določitev vrstno specifične stopnje plenjenja in pomena za upravljanje prostoživečih velikih sesalcev v Sloveniji (V1-2031)

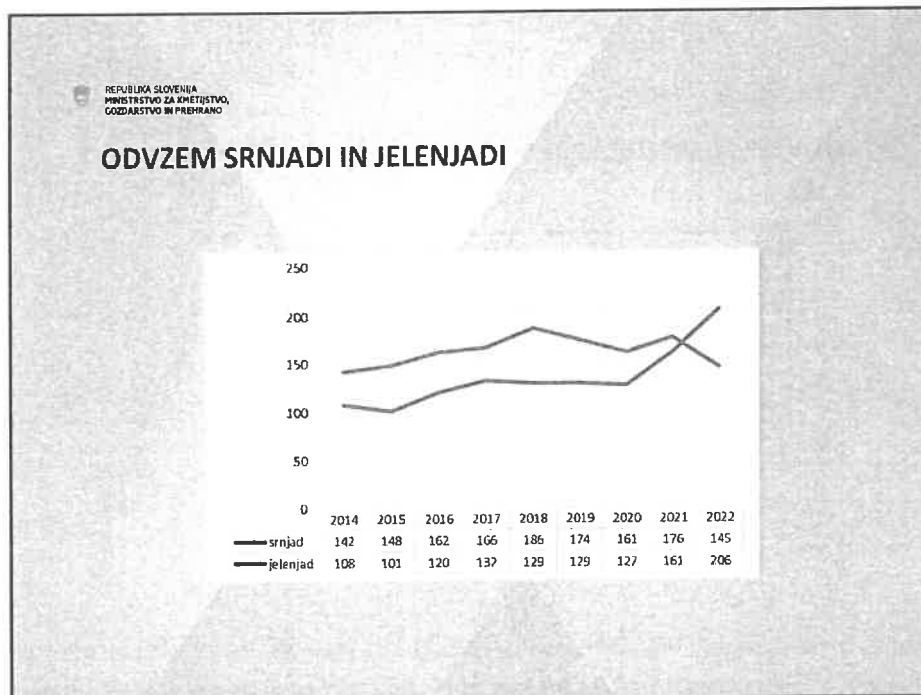
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIŠTVO,
GOZDARSTVO IN PRAHRANO

VZPOSTAVLJENI TERITORIJI VOLKA

Vzpostavljene teritorije volka glede na popis z metodo »howling« ter glede na genetske analize pridobljenih vzorcev. S svetlo barvo so označeni teritoriji, ki v letu 2021 niso bili več zasedeni, a bi lahko bili v prihodnje.*

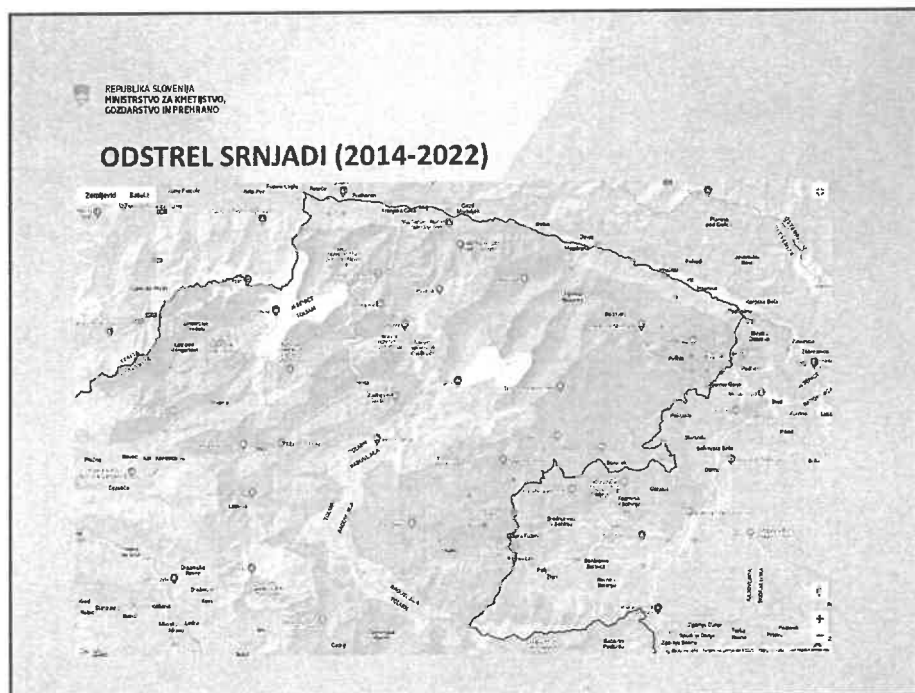
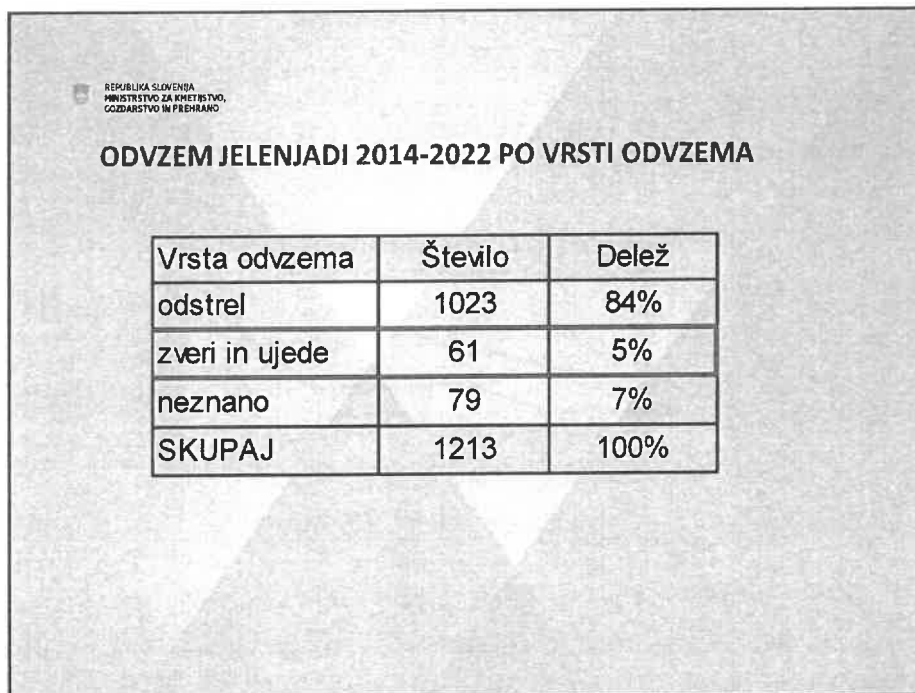
*Vpliv zveri na parkljaje: določitev vrstno specifične stopnje plenjenja in pomena za upravljanje prostoživečih velikih sesalcev v Sloveniji (V1-2031)

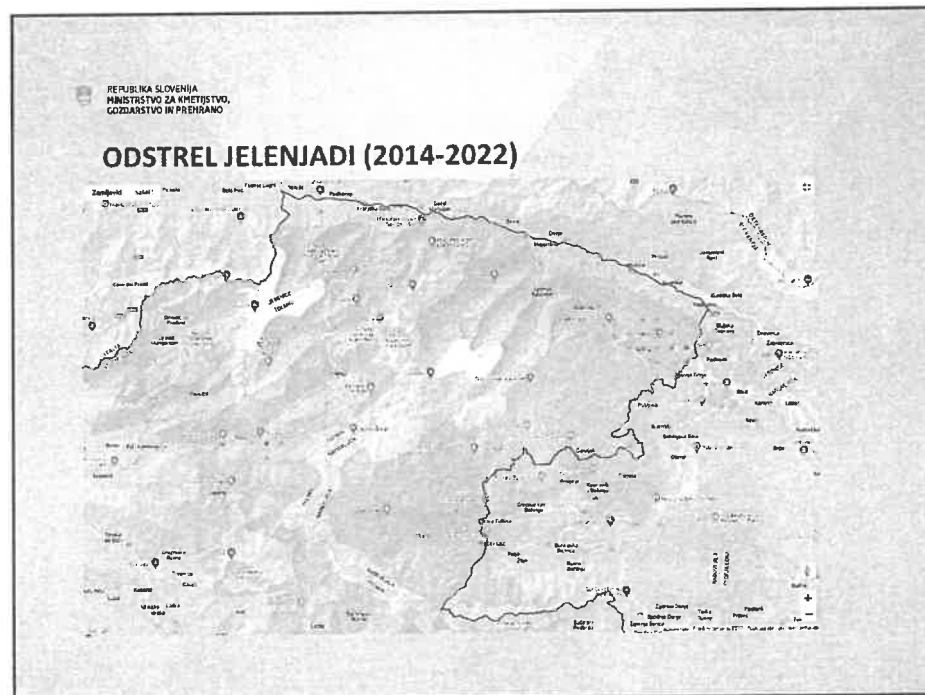
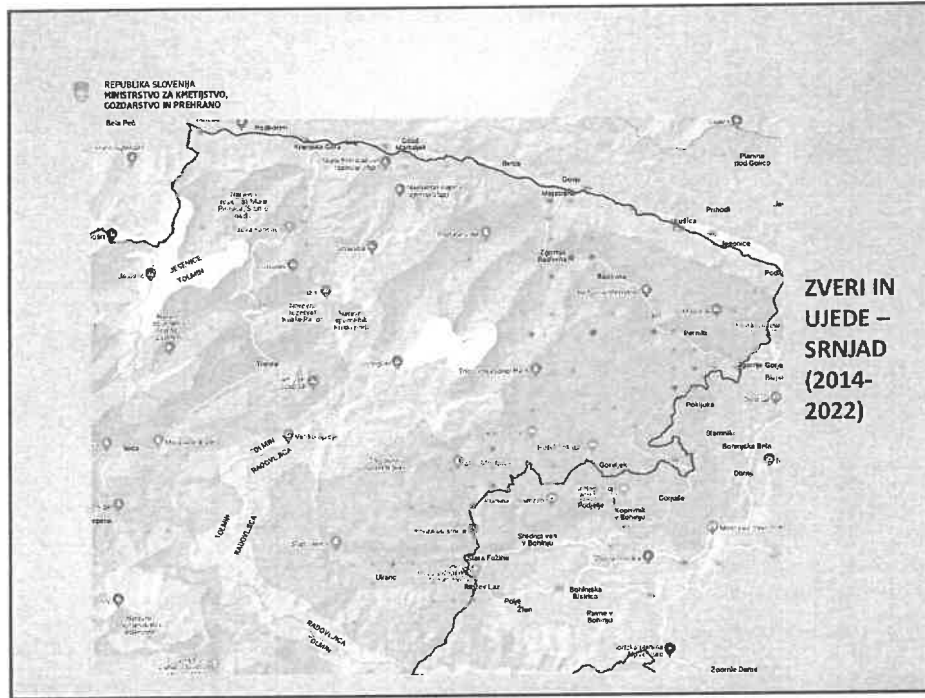

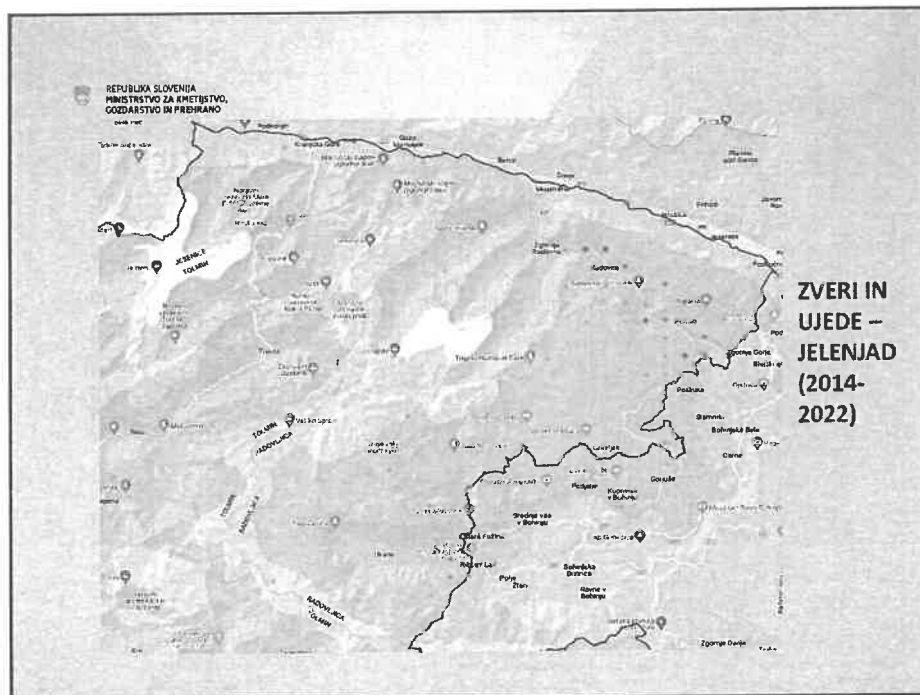
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PIRHRANO

ODVZEM SRNJADI 2014-2022 PO VRSTI ODVZEMA

Vrsta odvzema	Število	Delež
odstrel	1054	72%
zveri in ujede	94	6%
povoz cesta	135	9%
neznano	96	7%
SKUPAJ	1460	100%

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Andrej Arih, Miha Marolt, Sašo Hrovat
Javni zavod Triglavski narodni park

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Bled, 11. januar 2023

TRIGLAVSKI NARODNI PARK | **unesco** | **NATURA 2000** | **Transboundary Parks EUROPARC** | **alparc**

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Splošno

Rjavi medved <i>Ursus arctos</i>	Volk <i>Canis lupus</i>	Ris <i>Lynx lynx</i>
		

- Julijske Alpe kot območje naravne selitvene poti v sosednje države (IT, AT)
- Postopen naravni proces ponovne naselitve alpskega prostora (rjavi medved, volk) v zadnjem desetletju
- Konfliktnost vrst in problematika sobivanja
- Omejena vloga in pristojnosti JZ TNP pri upravljanju

Glavni cilji upravljanja:

- ❖ Vzdrževati čezmejno ekološko povezanost
- ❖ Zagotavljati preprečevalne ukrepe za zmanjšanje konfliktnih dogodkov
- ❖ Vzpostaviti pogoje za sobivanje z velikimi zvermi
- ❖ Izboljšati odnos javnosti in sprejemljivost do velikih zveri
- ❖ Vzpostaviti in vzdrževati učinkovito medsektorsko sodelovanje

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Vrsta: Ris

Populacija SI / TNP	cca 30 (2022; LIFE Lynx) / cca 10
Varstvo (SI)	Zavarovana vrsta; skrajno ogrožen (CR); izumrl v 19. st. – ponovna naselitev (1973: CZ). (2019: RO, SK)
Varstvo (TNP)	Kvalifikacijska vrsta za POO Julijske Alpe (SI3000253)
Pritiski (SI)	Parjenje v sorodstvu, pomanjkanje plena, izguba habitata, nezakonit lov
Pristojne organizacije (SI)	ZGS, LZS, UL
Aktivno upravljanje SI / TNP	Doseljevanje živali (7 živali: LIFE Lynx), akcijski načrt / Doseljevanje živali (3 osebk: LIFE Lynx)
Konflikti SI / TNP	Kmetijstvo (drobnica), lovstvo (rastlinojeda divjad), bolezni (steklina) / ??

LIFE Lynx

Ris
Lynx lynx

TRIGLAVSKI NARODNI PARK

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Ris – škodni dogodki

Ris – škodni dogodki 2019-2022 (ARSO, 2022)

Ris – škodni dogodki 2008-2019 (ARSO, 2019)

Ris
Lynx lynx

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Vrsta: Rjavi medved

Populacija SI / TNP	cca 1.000 (2020; UL BF) / 5-10 (stalno)	 <div style="border: 1px solid black; padding: 5px; margin-top: 10px;"> <p style="text-align: center;">Zahtevajo odstrel medveda</p> <p><small>Številka: 11953 25 4030 2013 -01 21</small></p> <p><small>Občina Bohinj zahteva odstrel medveda, ki je prejel izdele na planini Suhle pokončal in deloma pojedel talico. Strah jih je, da ne bi napadel tudi ljudi.</small></p> </div>
Varstvo (SI)	Zavarovana vrsta: ugodno stanje (FV)	
Varstvo (TNP)	Kvalifikacijska vrsta za POO Julijske Alpe (SI3000253)	
Pritiski (SI)	Izguba habitata, nizka raven sprejemanja javnosti, politika	
Pristojne organizacije (SI)	ZGS, LZS, UL	
Aktivno upravljanje SI / TNP	Preprečevalni ukrepi, izredni ukrepi (letna kvota, intervencije) / =, komunikacija, monitoring	
Konflikti SI / TNP	Kmetijstvo (drobnica, govedo, čebelarstvo), druge oblike škode, potencialno nevaren človeku / =	

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Rjavi medved – škodni dogodki

Rjavi medved – škodni dogodki 2019-2022 (ARSO, 2022)

Vir: ARSO 2019, GURŠ, 2019
Kartografija: Zvezna agencija Triglavski narodni park, 2023.

Rjavi medved

Ursus arctos

Rjavi medved – škodni dogodki 2008-2019 (ARSO, 2019)

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Vrsta: Volk

Populacija SI / TNP	86-110 (2019; UL BF) / cca 20 (3 tropi)
Varstvo (SI)	Zavarovana vrsta: ugodno stanje (FV)
Varstvo (TNP)	Zavarovana vrsta
Pritiski (SI)	Izguba habitata, nizka raven sprejemanja javnosti, politika, genetska polucija
Pristojne organizacije (SI)	ZGS, LZS, UL
Aktivno upravljanje SI / TNP	Preprečevalni ukrepi, izredni ukrepi (letna kvota, intervencije) / =, komunikacija, monitoring, ekoturizem (zimsko sledenje)
Konflikti SI / TNP	Kmetijstvo (drobnica, govedo), lovstvo (rastlinojeda divjad), bolezni (steklina) / =

Volk

Canis lupus

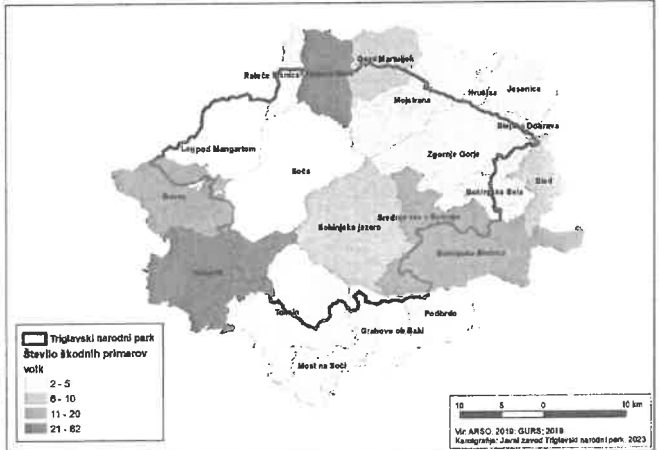

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Volk – škodni dogodki

Volk – škodni dogodki 2019-2022 (ARSO, 2022)

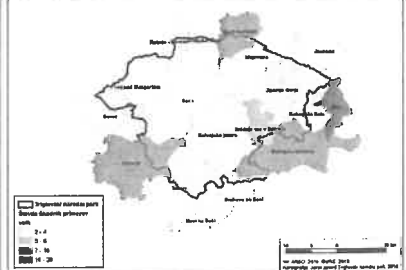
Vir ARSO 2019; GURS; 2019
Kartografija: Javni zavod Triglavski narodni park, 2022

Volk

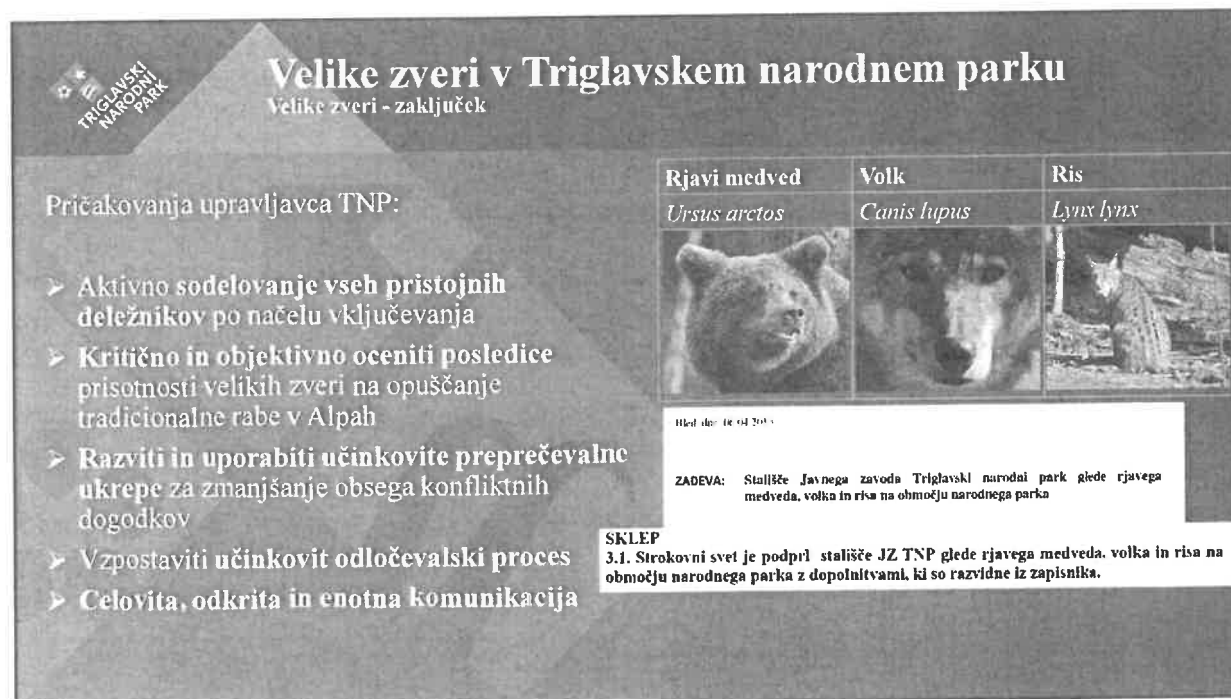
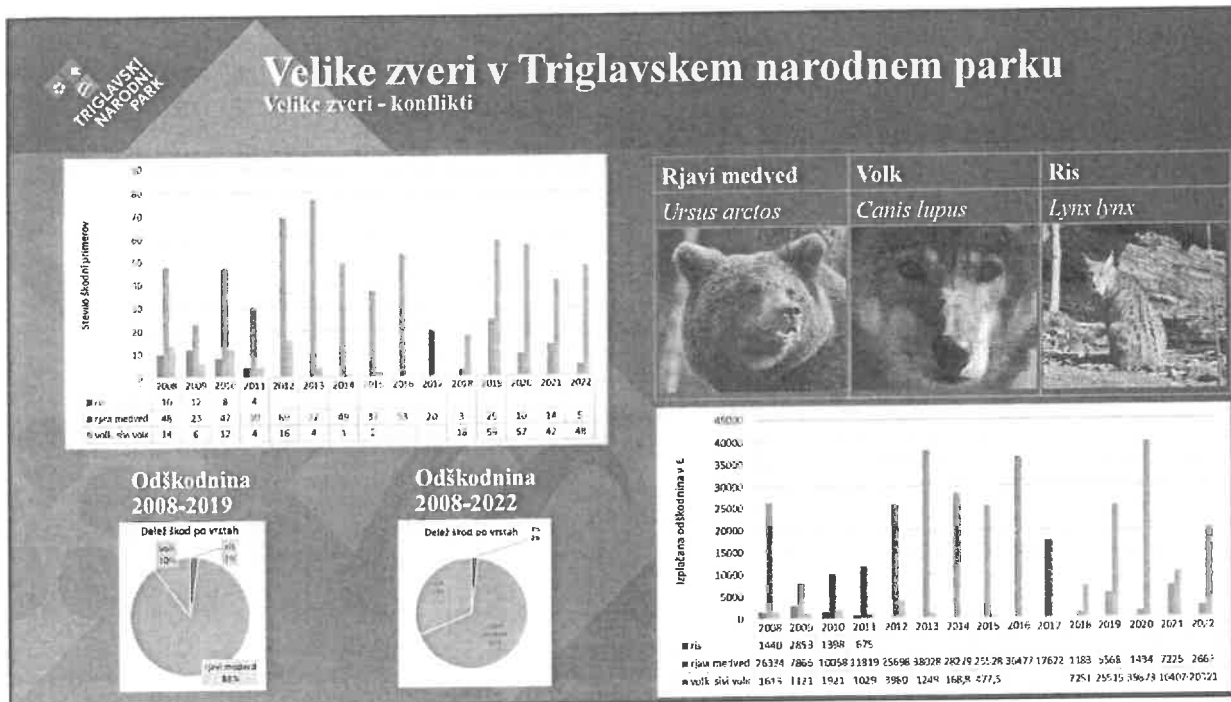
Canis lupus

Volk – škodni dogodki 2008-2019 (ARSO, 2022)

Vir ARSO 2019; GURS; 2019
Kartografija: Javni zavod Triglavski narodni park, 2022

**TRIGLAVSKI
NARODNI
PARK**

Velike zveri v Triglavskem narodnem parku

Hvala!

Januar 2023 Javni zavod Triglavski narodni park / Ljubljanska cesta 27 / 4260 Bled / tel +386 04 578 02 00 / www.tnp.si / triglavski.narodni.park@gov.si

**TRIGLAVSKI
NARODNI
PARK** **unesco** **NATURA 2000** **TRANSBOUNDARY PARKS
EUROPARC** **alparc**

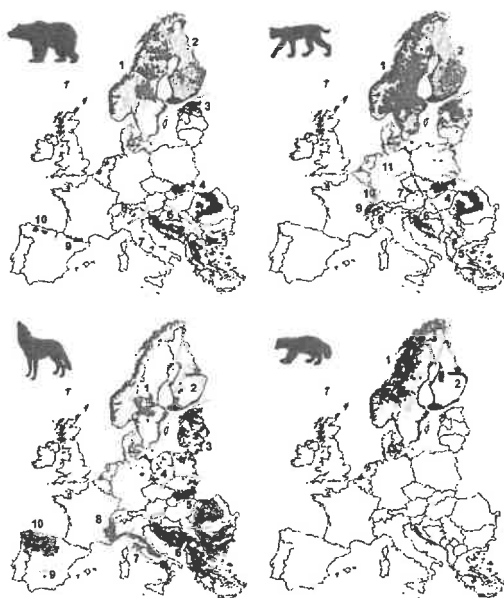
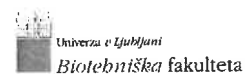
Stanje velikih zveri v alpskem prostoru

Medved in Volk

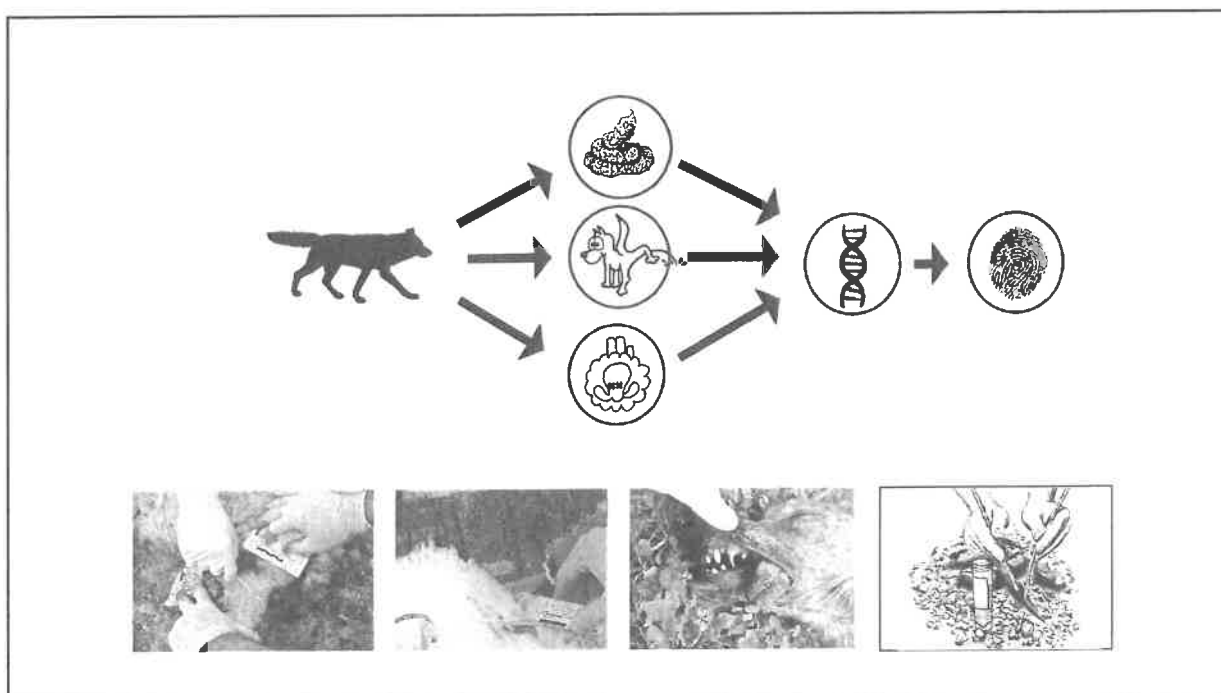
Tomaž Skrbinšek
Biotehniška fakulteta, Univerza v Ljubljani

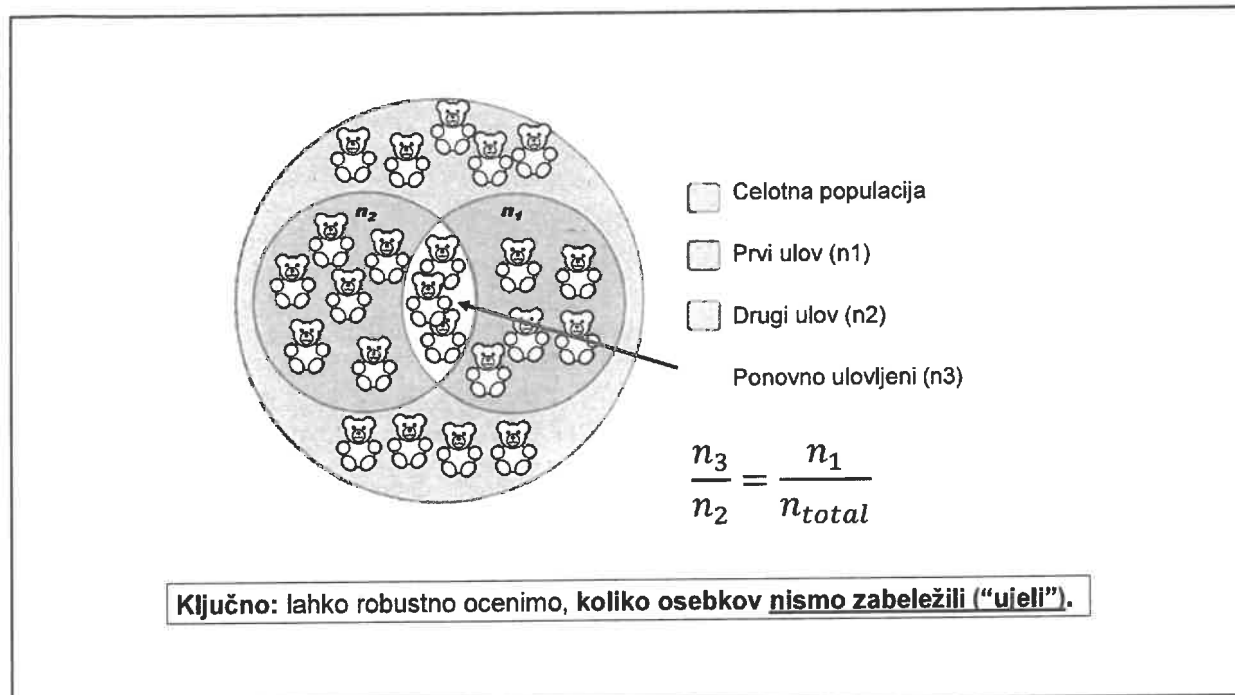
Maja Jelenčič, Hubert Potočnik, Peter Trontelj, Franc Kljun, Miha Krofel, Nives Pagon, Marjeta Konec, Klemen Jerina, Anja Molinari-Jobin, Franc Kljun, Paolo Molinari, Matej Bartol, Barbara Boljite, Rok Černe, Aleksandra Majčič Skrbinšek, Ivan Kos

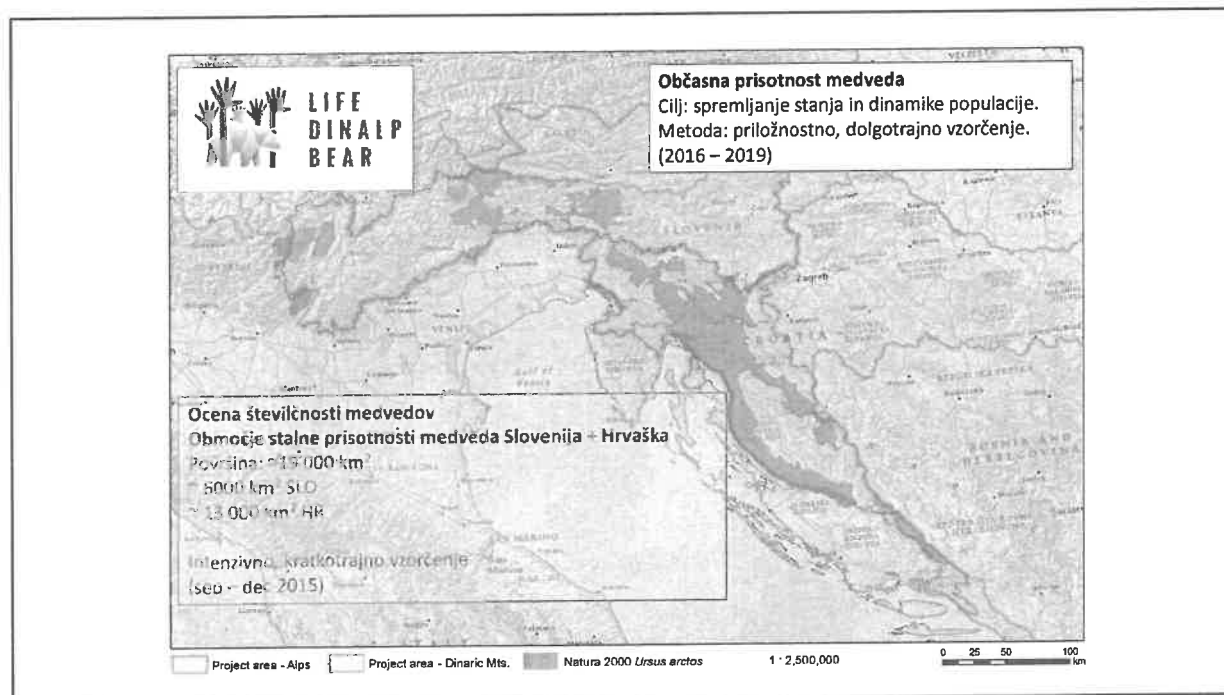
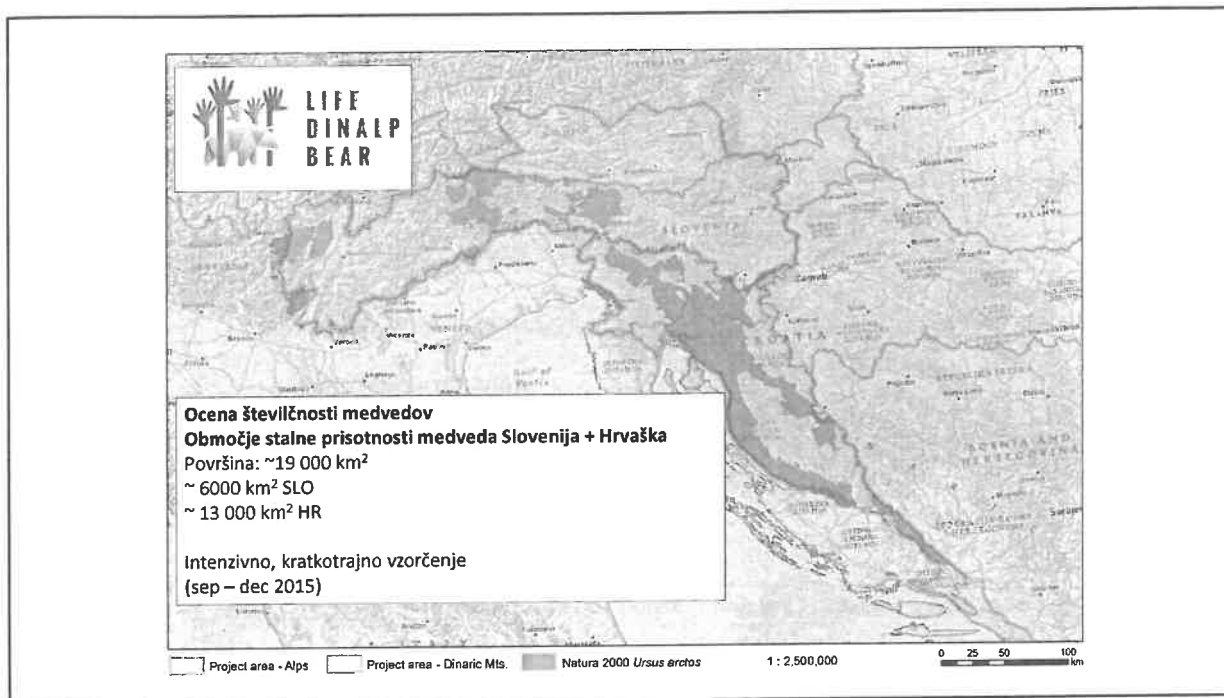

CHAPRON ET AL. (2014) Recovery of large carnivores in Europe's modern human-dominated landscapes. *Science* 346, 1517.

Evropa ponoči

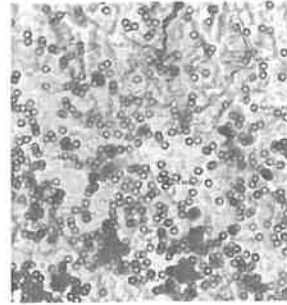
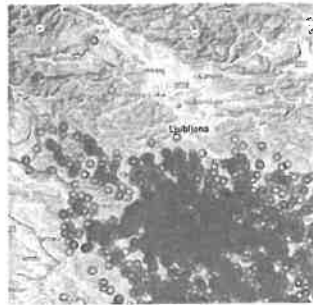

4687 vzorcev zbranih v obeh državah (2472 Slovenija, 2205 Hrvaška).

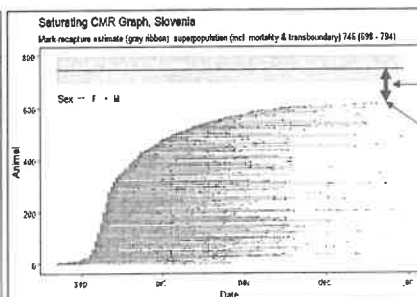
Ocenjujemo, da je v vzorčenju sodelovalo več kot 2500 ljudi.

Dobra prostorska pokritost.

Ocenjena velikost populacije Slovenija

Območje	Minimalna številčnost (December 2015)	Maksimalna številčnost (Pomlad 2015)	Spolno razmerje Ž:M [%]
Slovenija	599 (545-655)	711 (657-767)	59,6 % : 40,4 %

Ocena številčnosti
in interval zaupanja*

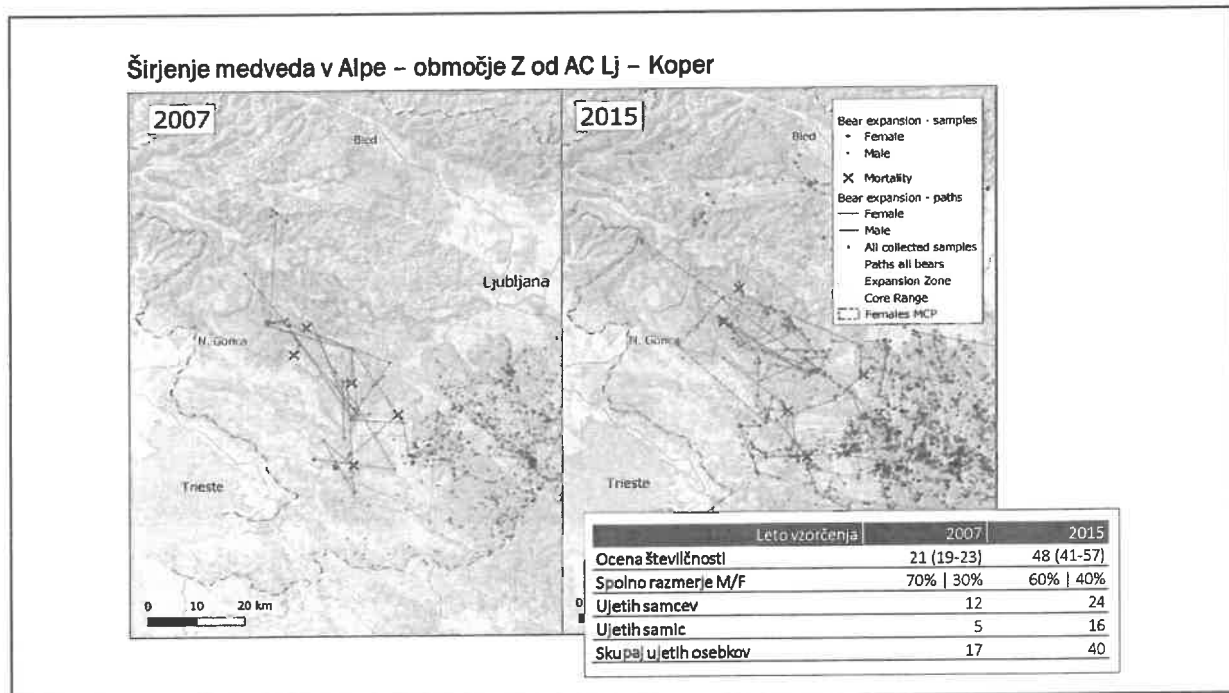
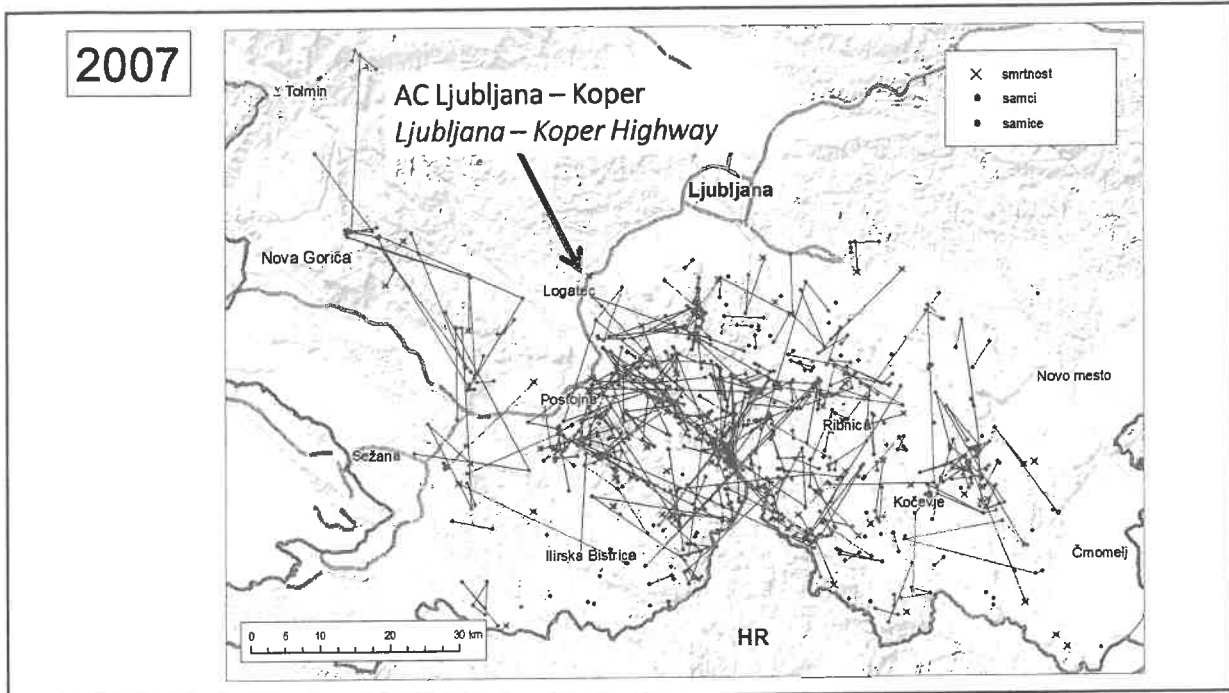
Ocenjeno število živali,
ki jih nismo ujeli.

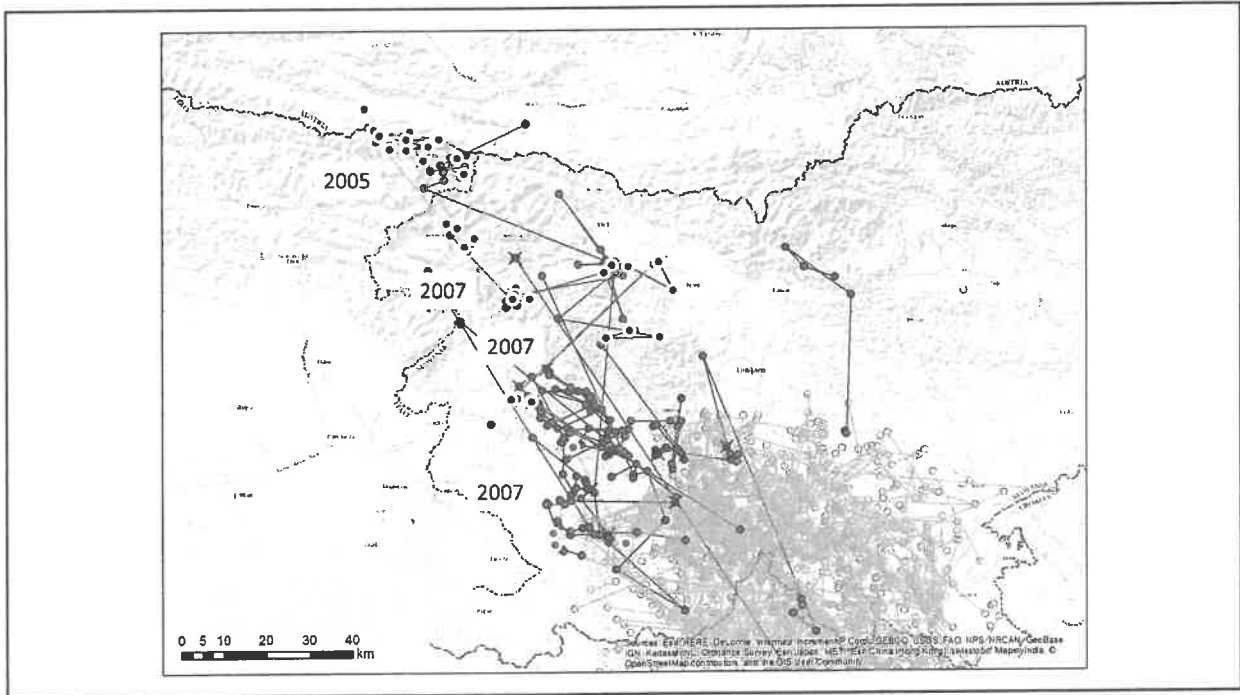
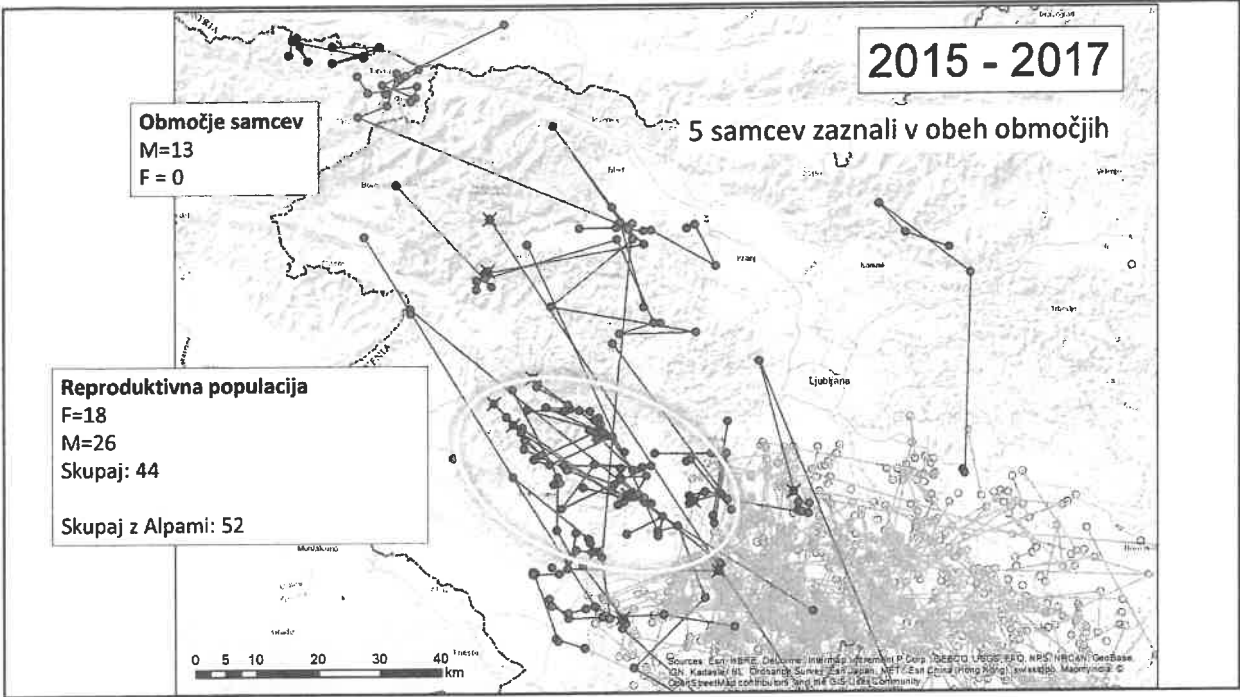
Število 'ulovljenih'
živali

*ocena vključuje smrtnost
med vzorčenjem

Najnižja letna velikost populacije: 599 (545 – 655).

2007: 424 (383-458). 41% rast populacije v 8 letih.

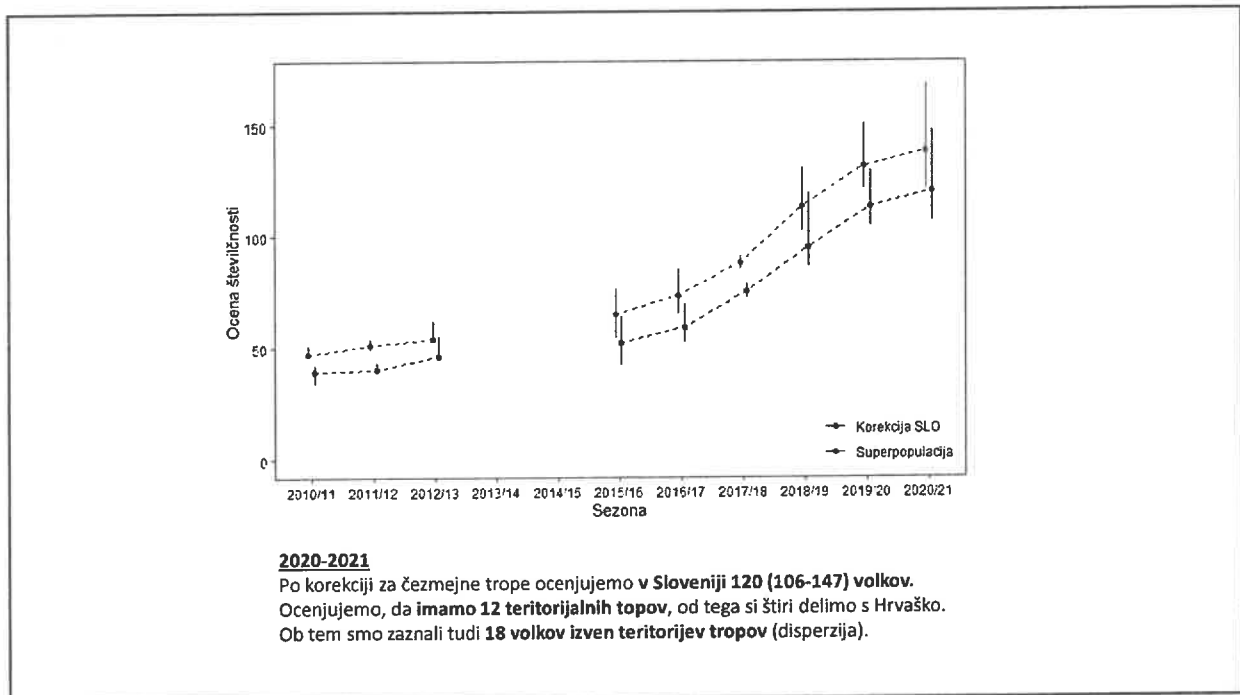
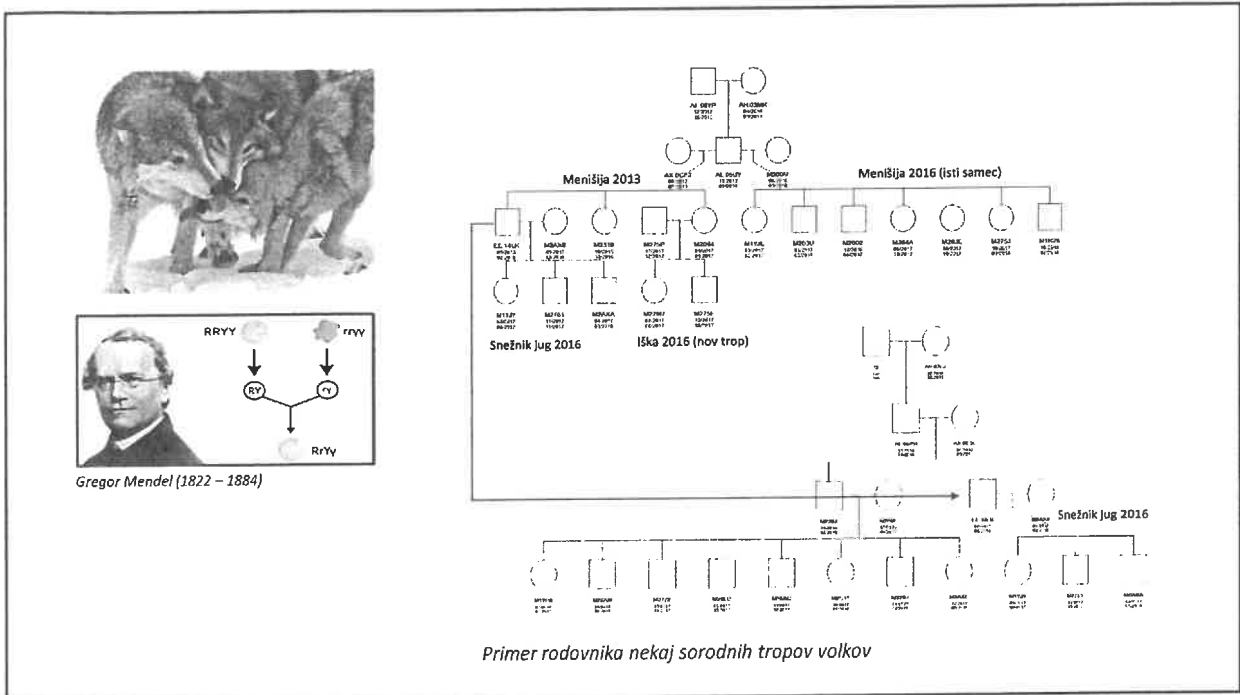
Povzetek

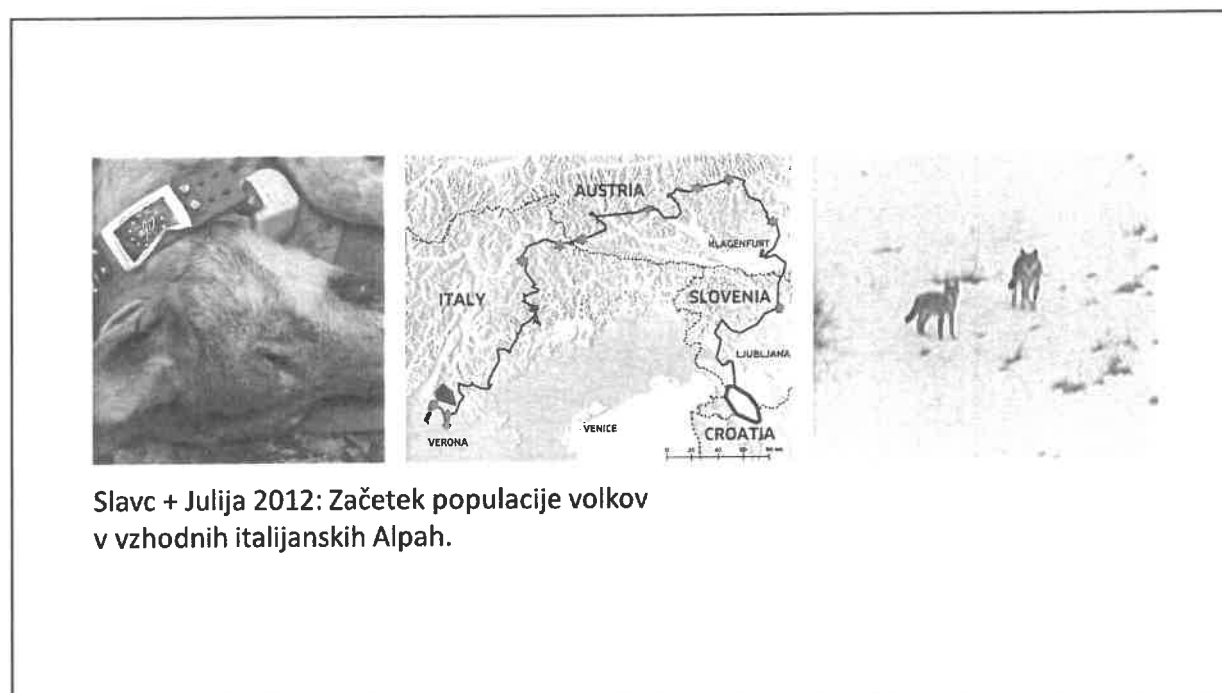
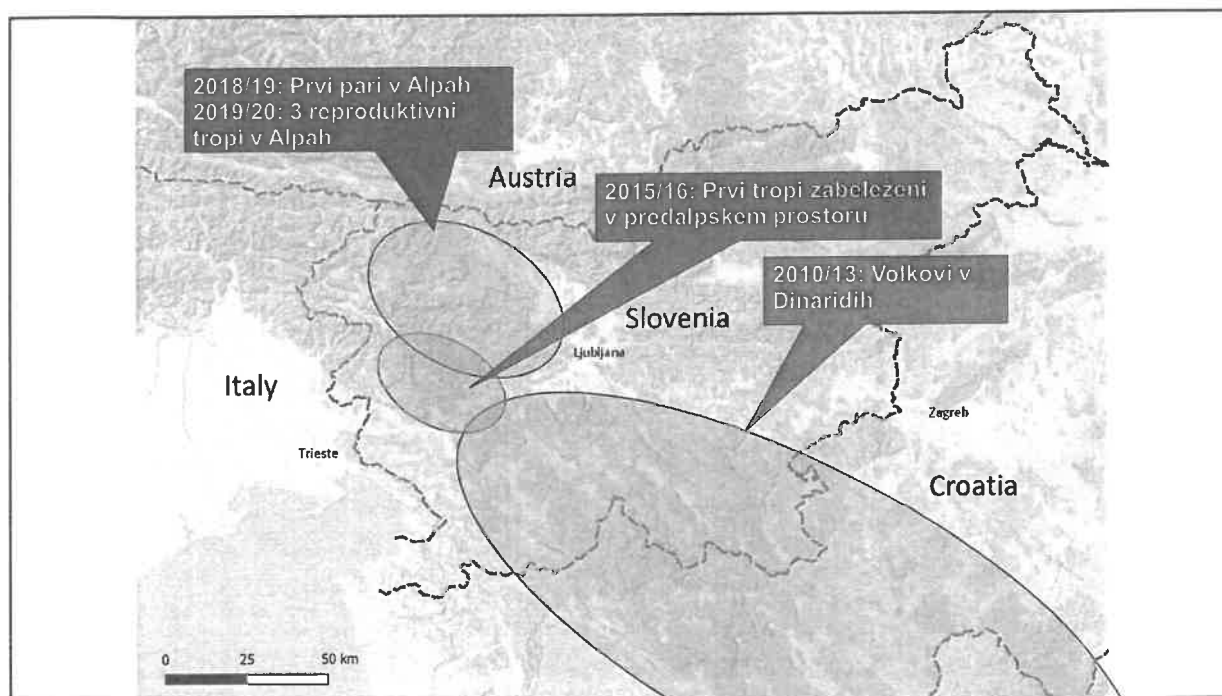
- Medved se počasi širi proti Alpam.
- Samice so (za zdaj) bolj ali manj v predalpskem svetu – širitev počasna
- Alpe zaenkrat poseljujejo samci.
Nekateri osebki so na tem območju že zelo dolgo.
- Pričakovati je, da bodo v prihodnosti sledile tudi samice, ampak dosti počasneje.

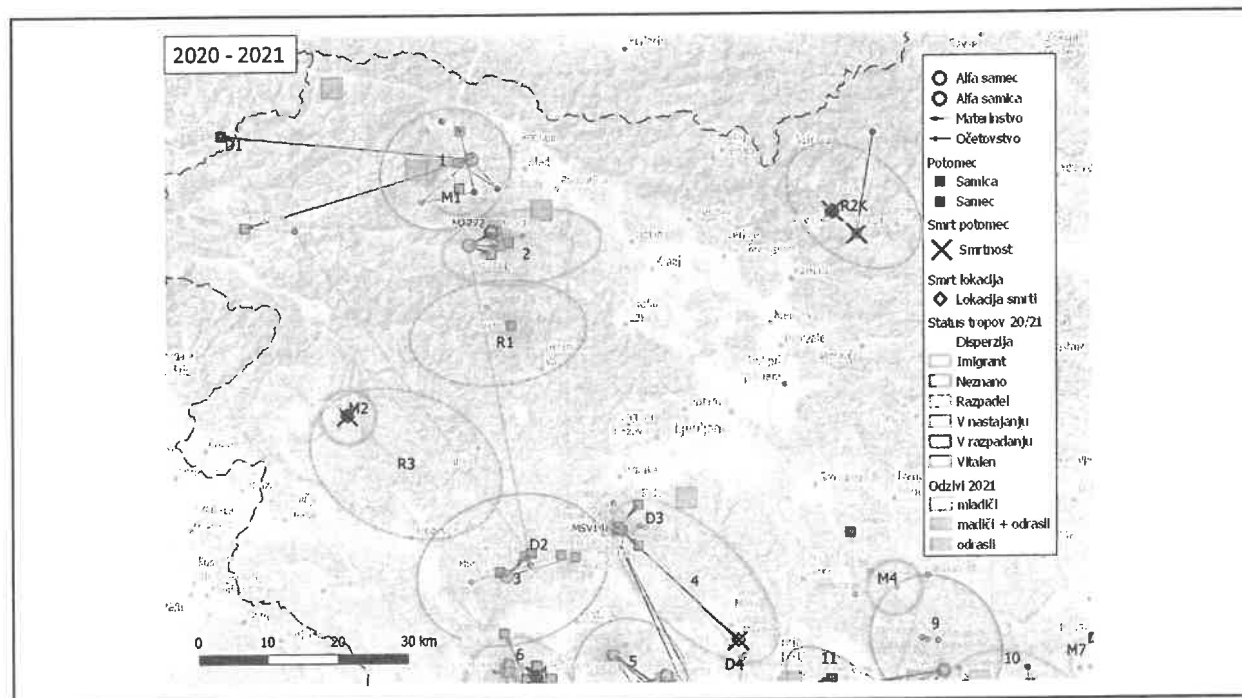
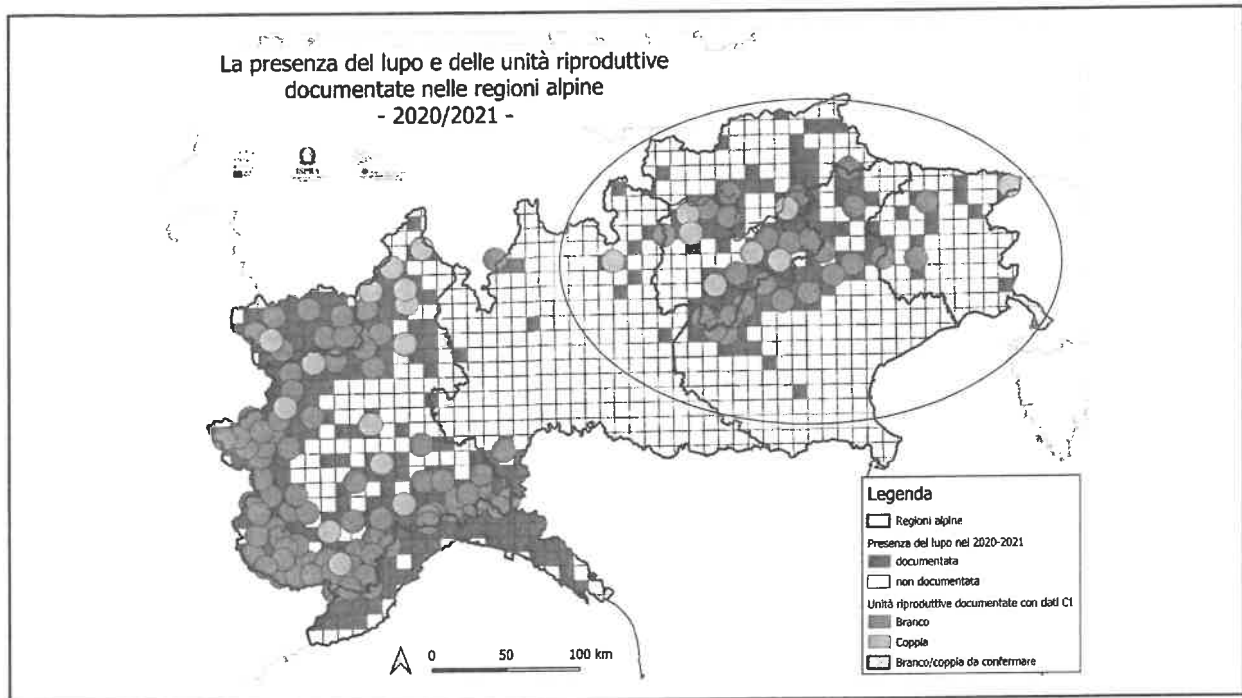

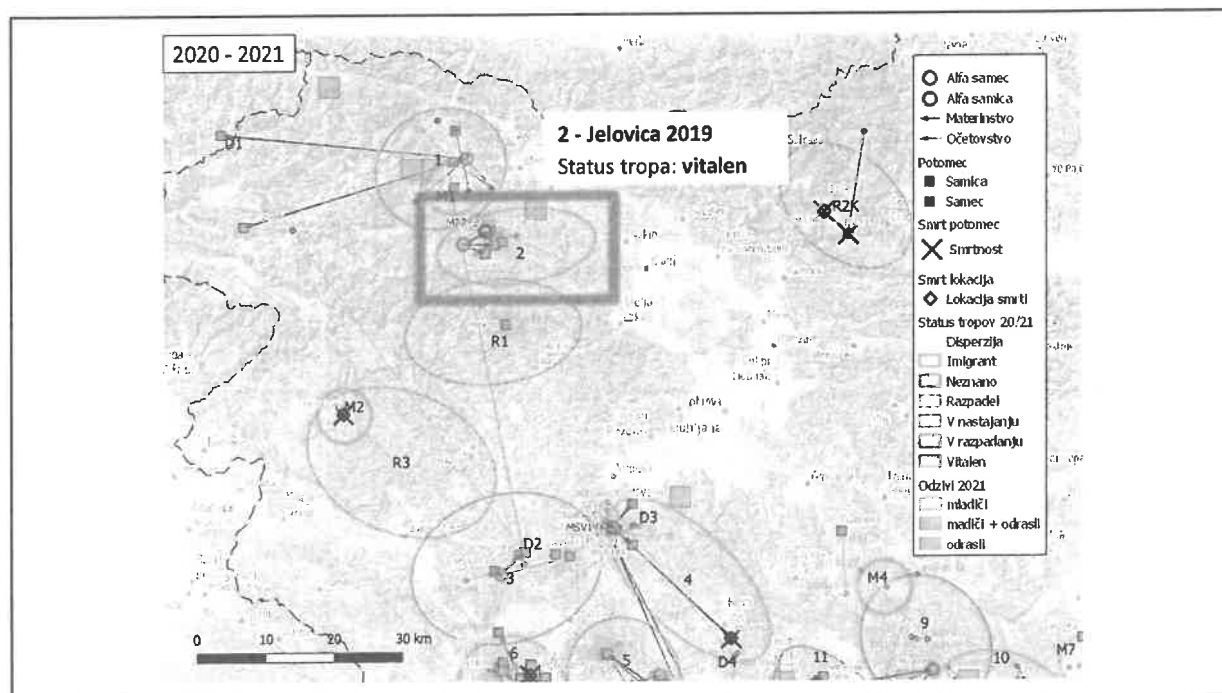
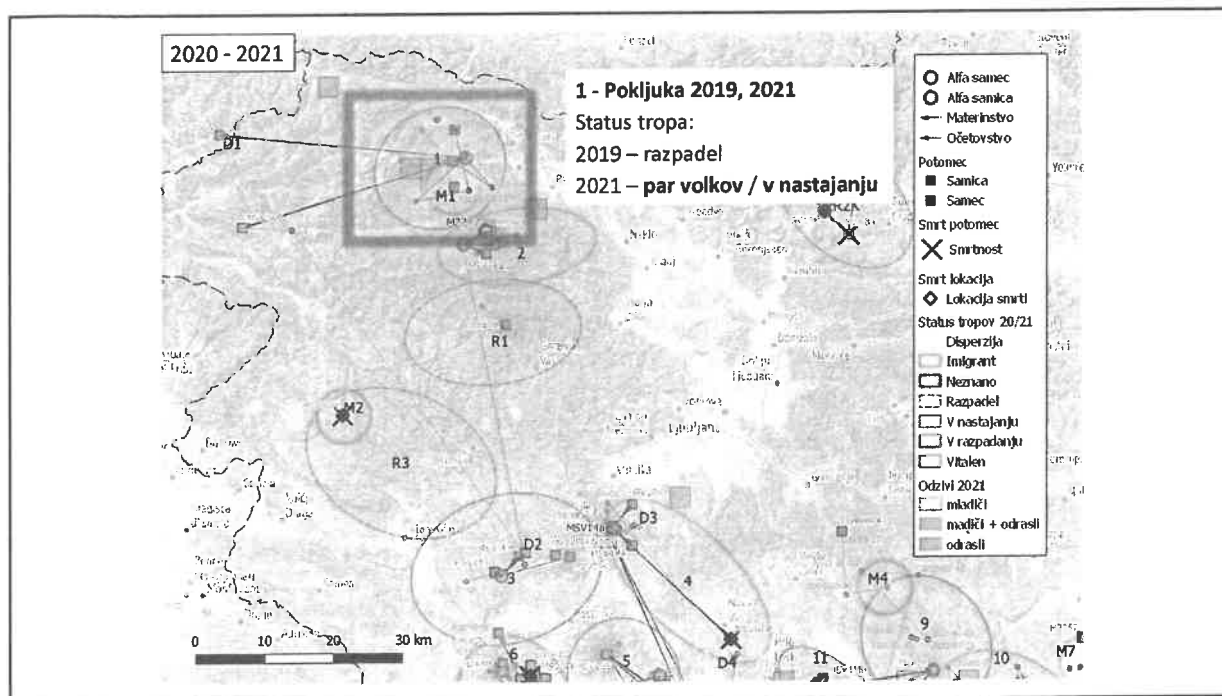
Volk (*Canis lupus*)

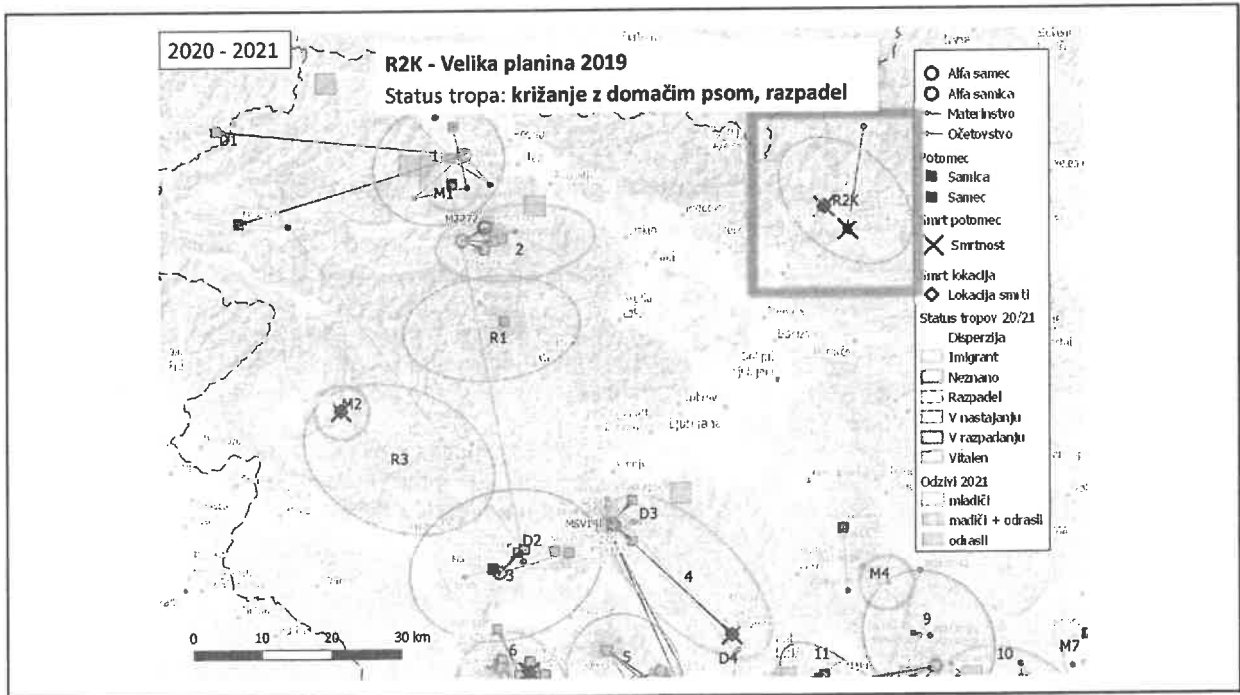
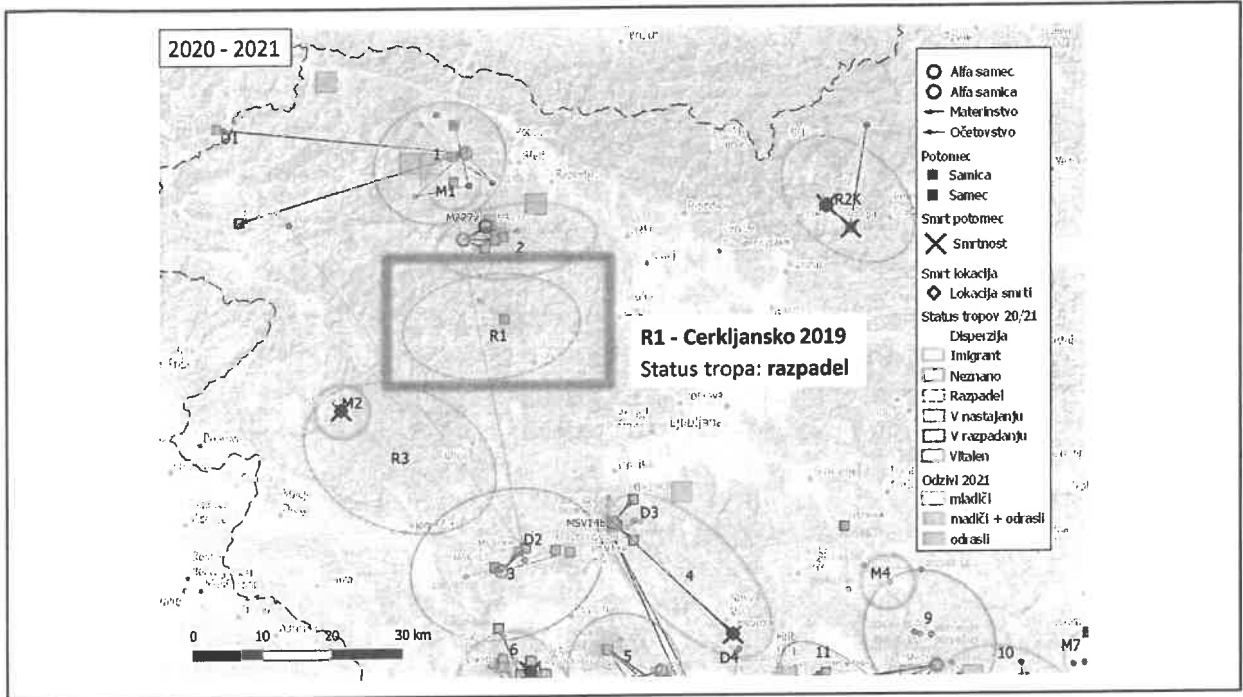

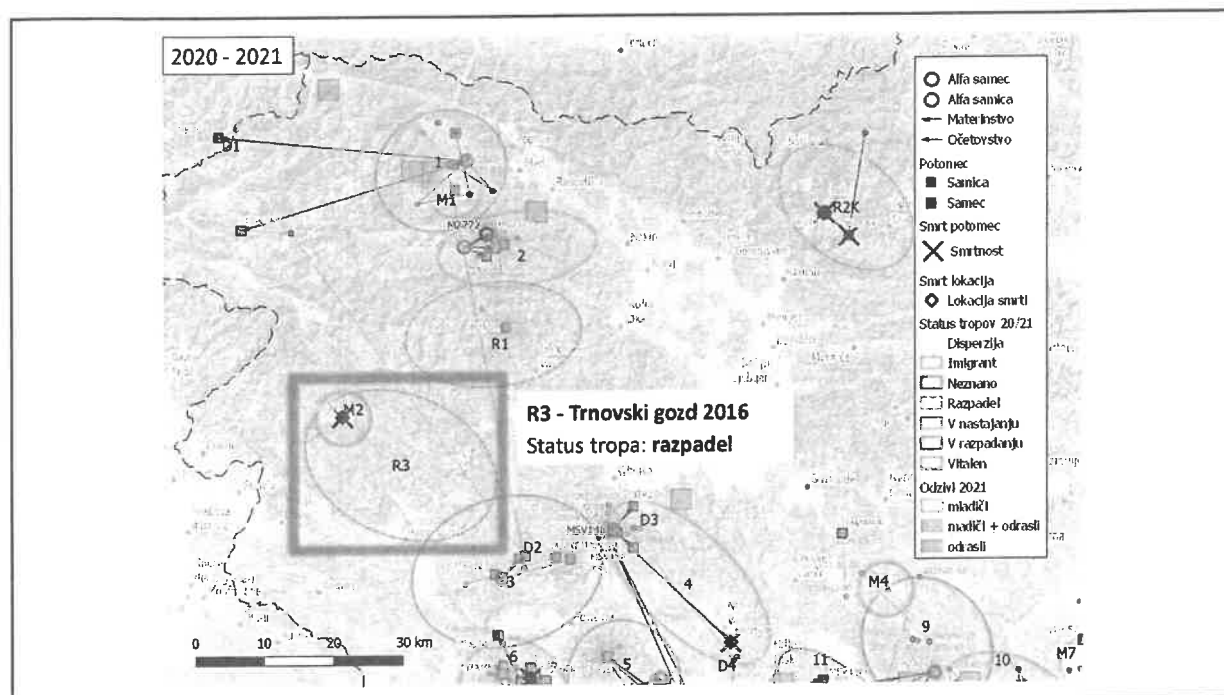

Stanje populacije volkov v Sloveniji

- Populacija volkov v zadnjih desetih letih spremljanja **raste**, v veliki meri na račun prostorske širitve.
- V zadnjem času je **očitna širitev volka v Alpe**. Ponovna naselitev Alp se dogaja tako iz Dinarske smeri kot iz smeri Italije.
- Sezona 2021/2022 manjka – pri tako hitri dinamiki je težko govoriti o dejanskem trenutnem stanju, **kontinuiteta monitoringa je ključna!**

Velike zveri se vračajo v Alpe. Čeprav gre pri medvedu počasi, pa moramo volka razumeti ne več kot občasnega gosta, ampak kot stalnega prebivalca slovenskih Alp.

Vrnitev zveri pa prinaša številne izzive, s katerimi se bo potrebno resno soočiti in poiskati rešitve.

Monitoring ostaja ključen, da bomo lahko razumeli kaj se dogaja. To je tudi edina možna podlaga za ukrepanje.

Raziskave sta sofinancirala Ministrstvo za okolje in prostor RS, Evropska komisija preko programa LIFE in Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS.

HVALA!

Foto: Marko Masterl

Reševanje risa v Dinaridih
in jugovzhodnih Alpah
preco izumrljem

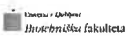
Lovska zveza Slovenije

Lovska zveza Slovenije

Urša Fležar
in sodelavci

Zavod za gozdove Slovenije, Biotehniška fakulteta UL

ZAVOD za GOZDOVE
SLOVENIJE
Slovenia Forest Service

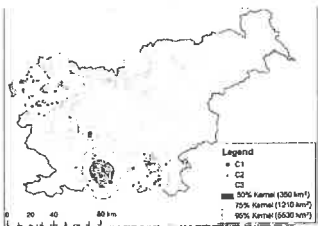

RIS V ALPSKEM PROSTORU

Bled, 11.1.2023

Kratka zgodovina

- Ponovna doselitev risa v GL Medved I. **1973**
- Prvi redni odstrel v Triglavskem LUO I. **1989**: samec, LD Podbrdo (Čop, 1994)
- Poročana redna prisotnost v Triglavskem LUO (vendar le manj zanesljivi podatki) (Kos s sod. 2012)
- Zadnji zanesljivi podatek o prisotnosti risa v Triglavskem LUO: povoz mlajšega samca v LD Nomenj Gorjuše, **6.1.2014**

Krepitev populacije

DOSELJEVANJE RISOV V DINARIDE IN ALPE

VZPOSTAVITEV POVEZOVALNE POPULACIJE V ALPAH

3 risi v TNP: Julija, Lenka, Tris

2 risa v LD Nomenj Gorjuše: Aida, Zojs

Telemetrično spremljanje

RAZISKAVE PLENJENJA

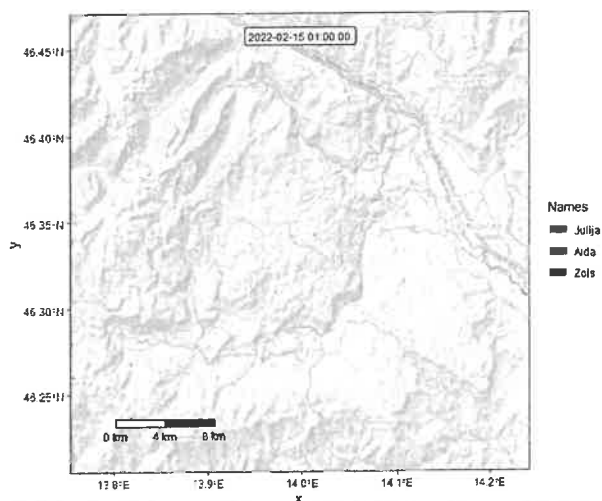
Vrsta	Število	Delež (%)
Srnjad (<i>Capreolus capreolus</i>)	27	77,1
Gams (<i>Rupicapra rupicapra</i>)	4	11,4
Jelenjad (<i>Cervus elaphus</i>)	2	5,7
Muflon (<i>Ovis musimon</i>)	1	2,9
Poljski zajec (<i>Lepus europaeus</i>)	1	2,9
Skupaj	35	100

https://www.youtube.com/watch?v=dmi5Lp-fy_8

Telemetrično spremljanje

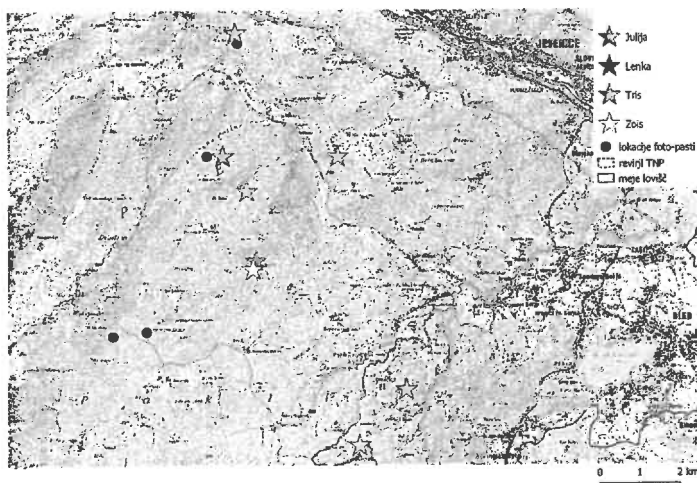
RAZMNOŽEVANJE

Spremljanje s foto-pastmi

Spremljanje s foto-pastmi

SEZONA 2021-2022

TNP (LPN Triglav + LD Bled)

- 12 lokacij s foto-pastmi
- 4089 posnetkov
- 12 različnih živalskih vrst

- 31 posnetkov risa na 8 lokacijah;
- 4 različni osebki

+ 4 lovske družine na Jelovci

Trenutne (bodoče) aktivnosti

MERI, 25.12.2022

AIDA, 27.11.2022

Trenutne (bodoče) aktivnosti

SPREMLJANJE S FOTO-PASTMI

ZIMSKO SLEDENJE, ZBIranJE
NEINVAZIVNIH GENETSKIH VZORCEV

Povzetek

- ✓ Velik doprinos lokalne skupnosti k doselitvi risa v Alpe
- ✓ Dobro sodelovanje z lovskimi družinami in narodnim parkom
- ✓ Risi, doseljeni v Alpe, so tam tudi ostali
- ✓ Uspešna reprodukcija na Jelovici in v TNP (3 potrjena legla)
- ✓ Zbrani prvi podatki o plenjenju risa v alpskem prostoru
- ✓ Spremljanje posameznih živali prek telemetrije
- ✓ Monitoring razvoja populacije, predvsem s foto-pastmi

HVALA VSEM, KI S SVOJIM DELOM PRISPEVATE K OHRANJANJU RISA.

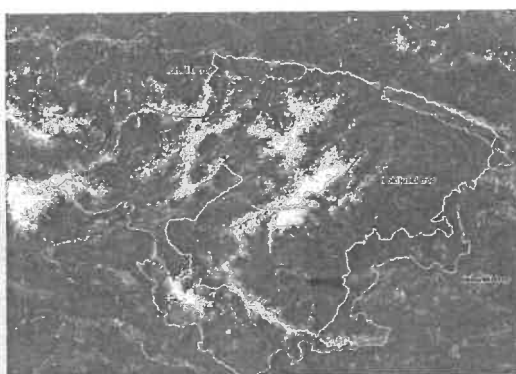

Prisotnost vseh treh predstavnikov velikih zveri

- Rjavi medved-posamezni osebki
- Volk - 1 trop v celoti, 2 troja delno, posamični osebki
- Ris - 5 doseljenih risov, 3 potrjene reprodukcije

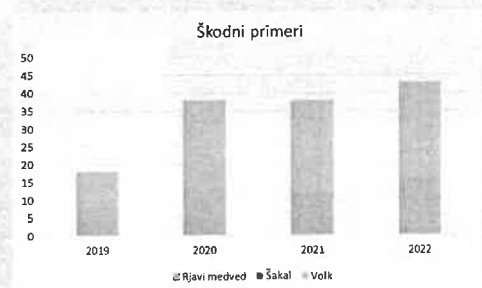
Šakal - Posočje

Škodni primeri

Število škodnih primerov

Živ. vrsta	2019	2020	2021	2022	Skupaj
Rjavi medved	4	4	5	2	15
Šakal	4	9	7	14	34
Volk	10	25	26	27	88
Skupaj	18	38	38	43	137

Ocenjena odškodnina

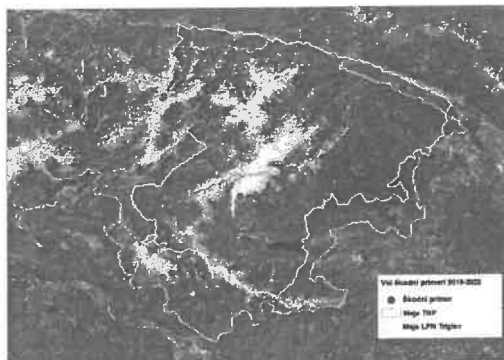
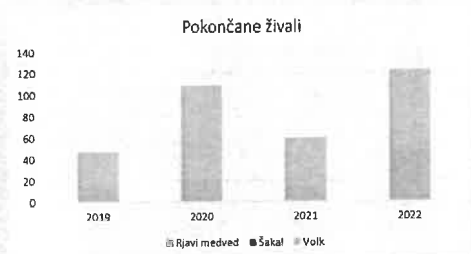
Živ. Vrsta	2019	2020	2021	2022	Skupaj	Delež
Rjavi medved	1844	1224	1904	544	5515	9,7
Šakal	1162	3134	1980	6628	12903	22,8
Volk	4703	17722	7094	8698	38216	67,5
Skupaj	7709	22079	10978	15869	56634	100,0

Pokončane živali

Število pokončanih živali

Živ. vrsta	2019	2020	2021	2022	Skupaj
Rjavi medved	8	7	7	6	28
Šakal	7	13	8	41	69
Volk	32	89	45	76	242
Skupna vsota	47	109	60	123	339

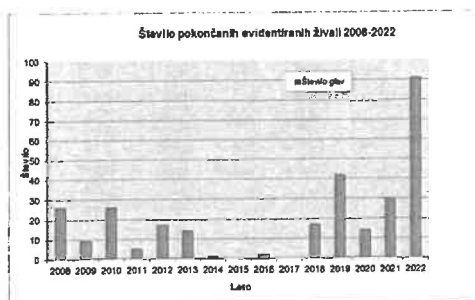
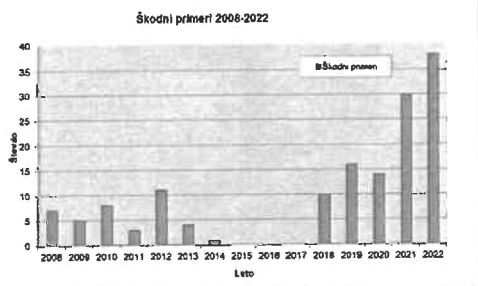

Najbolj problematična območja:
Pobočje Krna, Fužinske planine, Zgornja Krma, Vitranc, Kneške ravne

Predel 2020 – 36 živali

Tosc 2019 – 18 živali

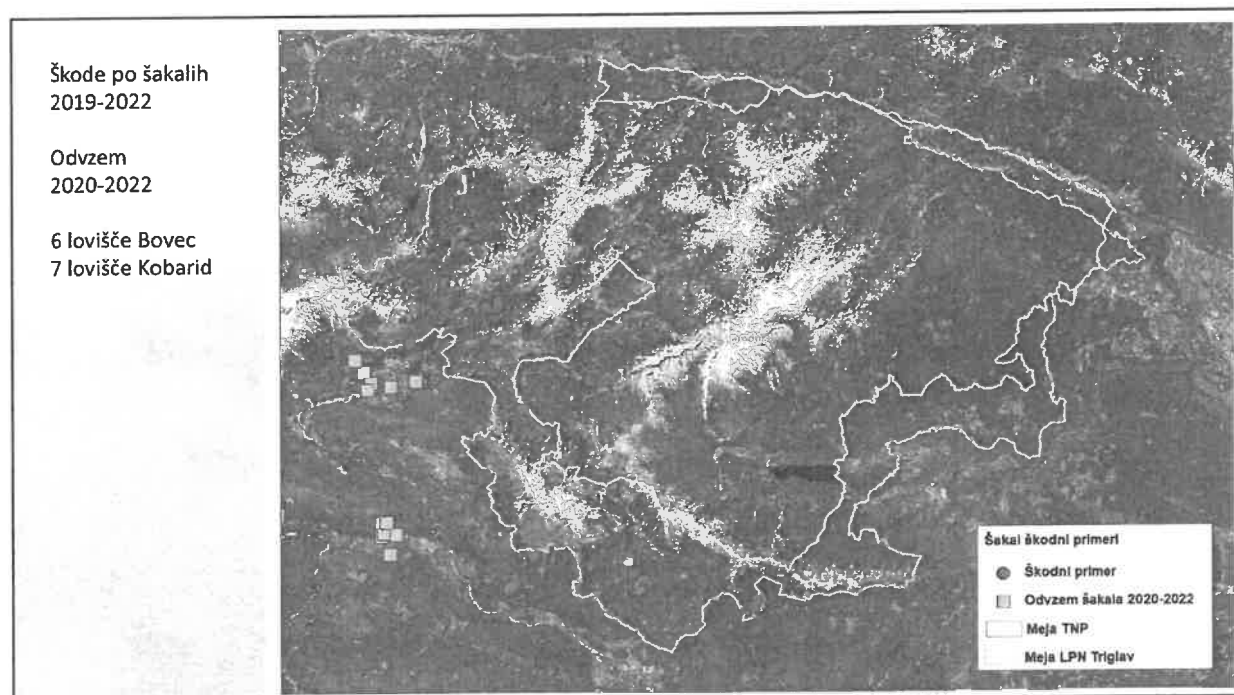
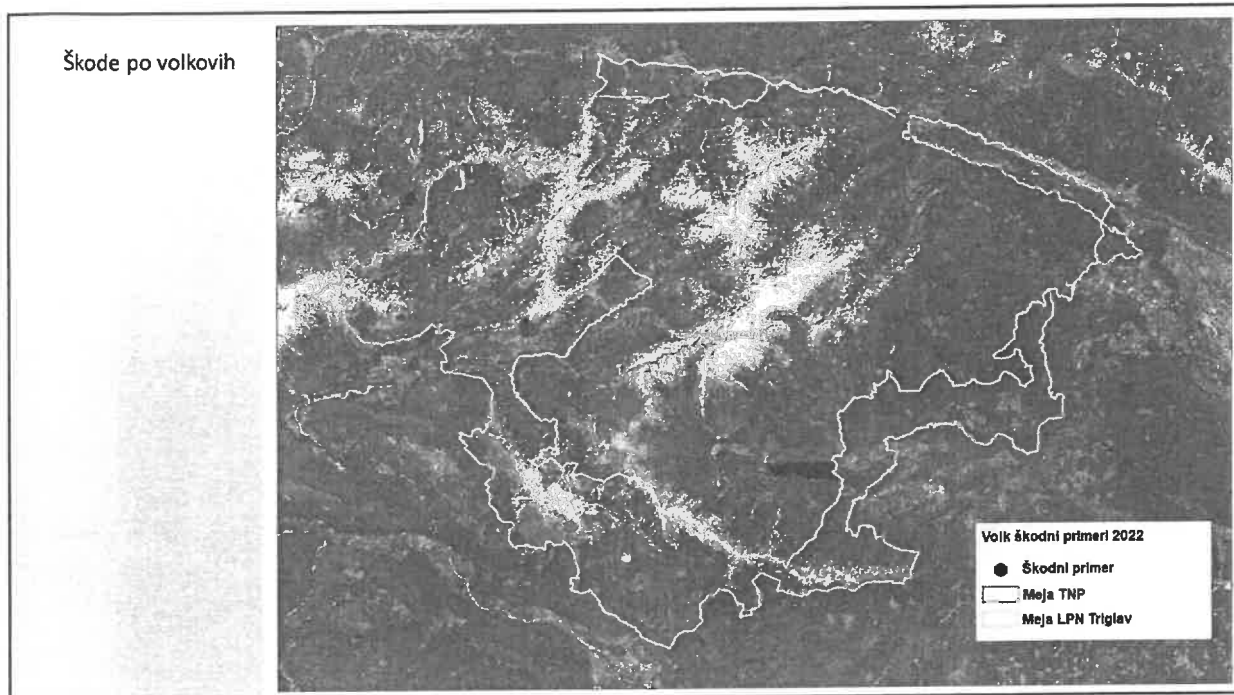
Škodni primeri volkovih na OE Bled

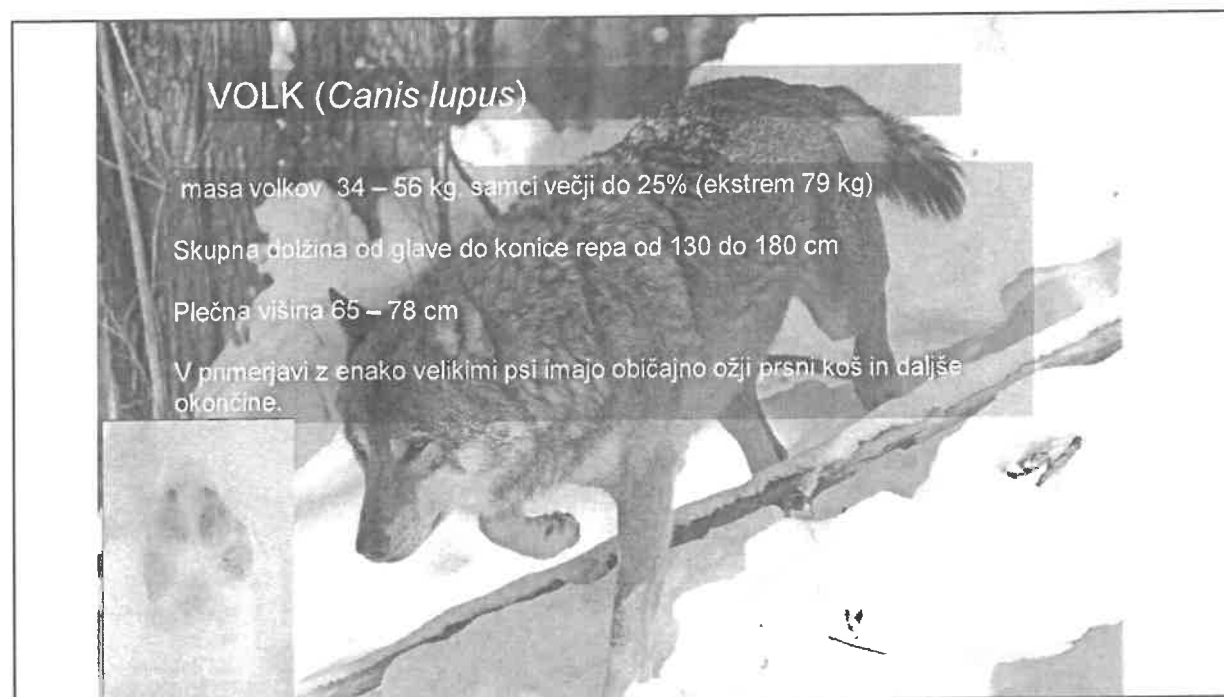
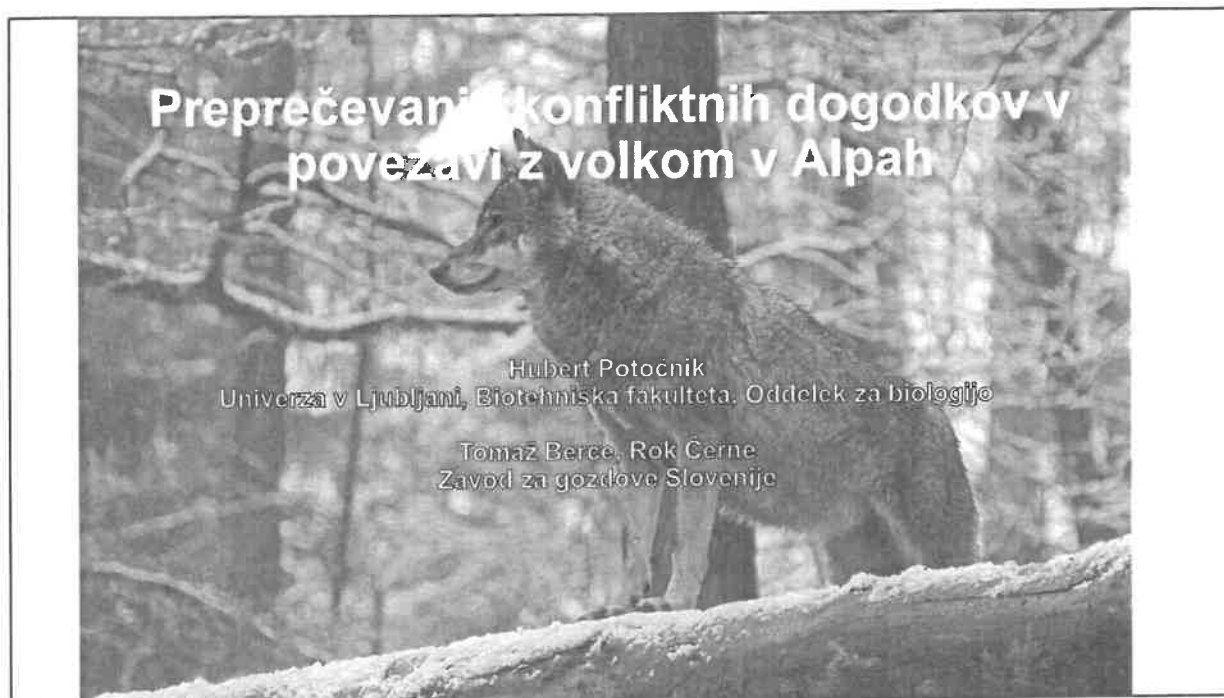

- Prikazane so samo dokazljive izgube!

Primer rateškega tropa:

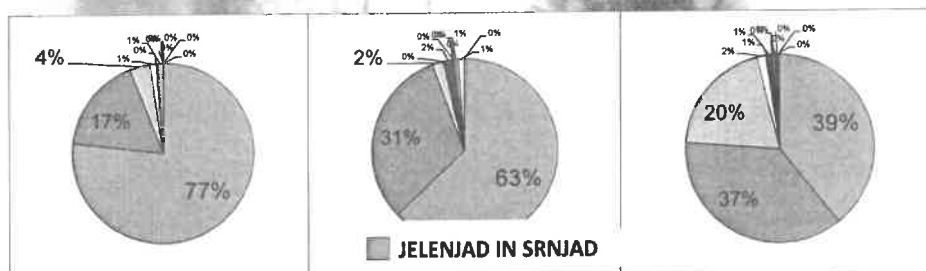
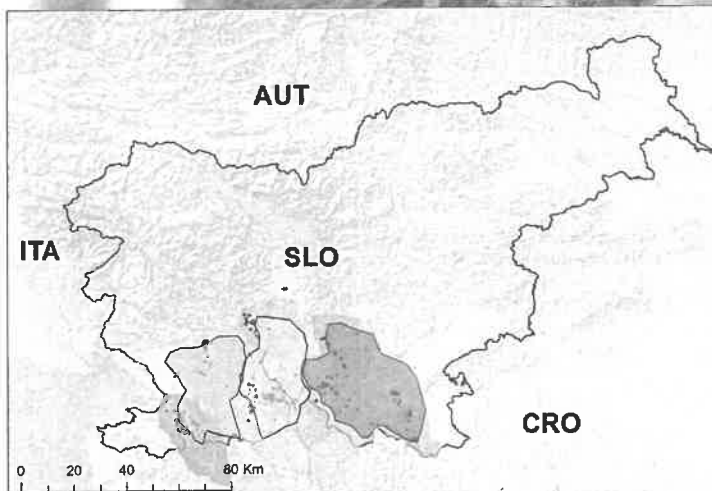
Leto	Št. zapisnikov	Pokončane	Pogrešane	Skupaj izgube
2021	9	16	60	76
2022	11	23	33	56

Analiza prehrane na podlagi volčjih iztrebkov (Potočnik in sod. 2013)

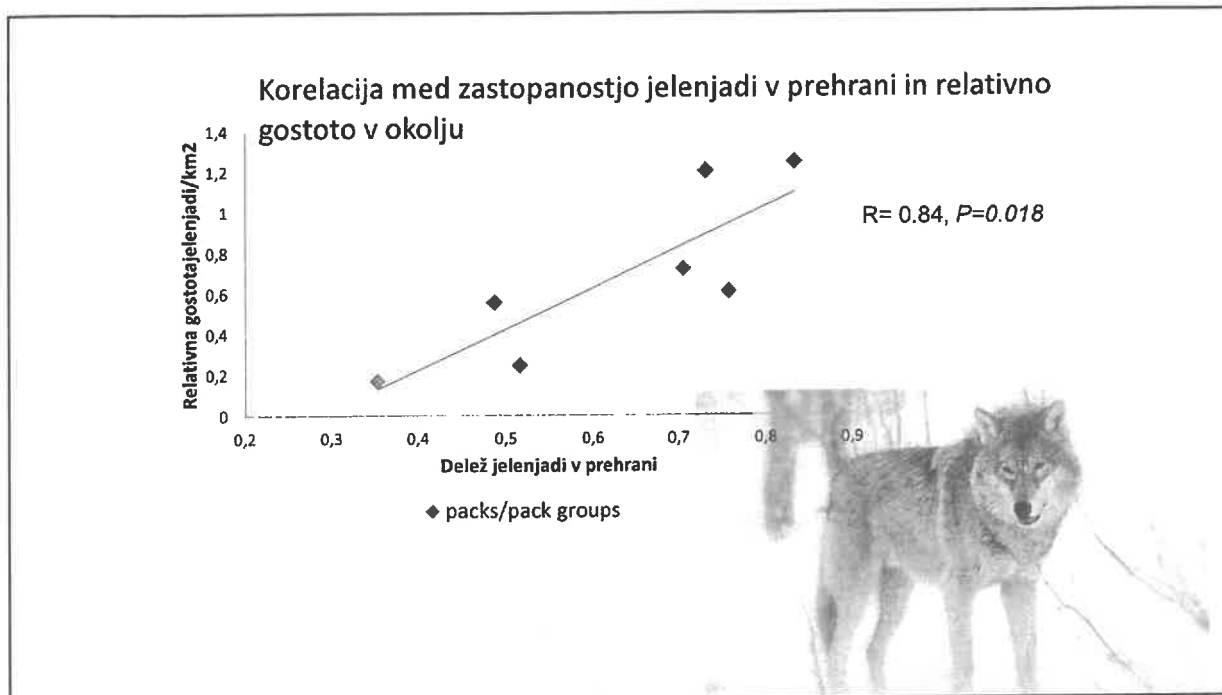
- 741 volčjih iztrebkov iz 8 do 11 tropov med leti 2010 in 2012

KOČEVSKO

NOTRANJSKA

PRIMORSKA

Kateri dejavniki vplivajo na plenjenje pašnih živali?

Predikcijski model:

Analizirali smo t.i. „Mešane ali „Mixed effect modele“ in „GLM models“

Uporabljene spremenljivke:

PACK – random effect
 CERVIDS in scat
 WILD BOAR in scat
 UNGULATE density
 CERVIDS density
 RED DEER density
 ROE DEER density
 WILD BOAR density
 SMALL CATTLE abundance
 FOREST R9
 FRAGMENTATION
 DISTANCE to settlements

Kateri dejavniki vplivajo na plenjenje pašnih živali?

Predikcijski model:

GLM model

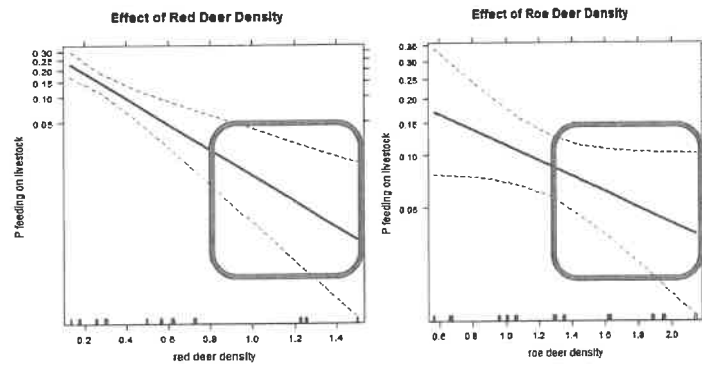
Izbira najboljšega modela:

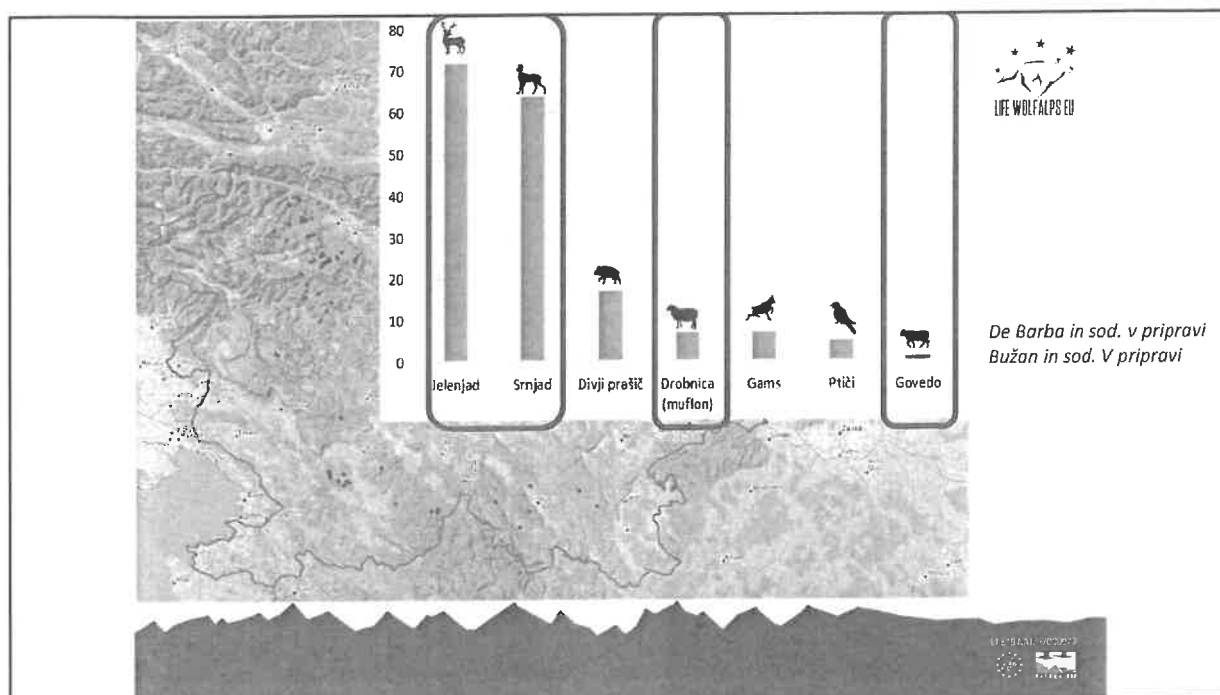
GLM

Coefficients:	Estimate	Std. Error	z value	Pr(> z)
(Intercept)	-0.1591449	0.8276420	-0.192	0.8475
redd_dens	-3.8090721	0.9367720	-4.066	4.78e-05 ***
roe_dens	-1.1164897	0.6027875	-1.852	0.0640
scattle_abund	0.0003146	0.0001817	1.731	0.0834

Kateri dejavniki vplivajo na plenjenje pašnih živali?

KONFLIKTNOST VOLČJEGA PLENJENJA

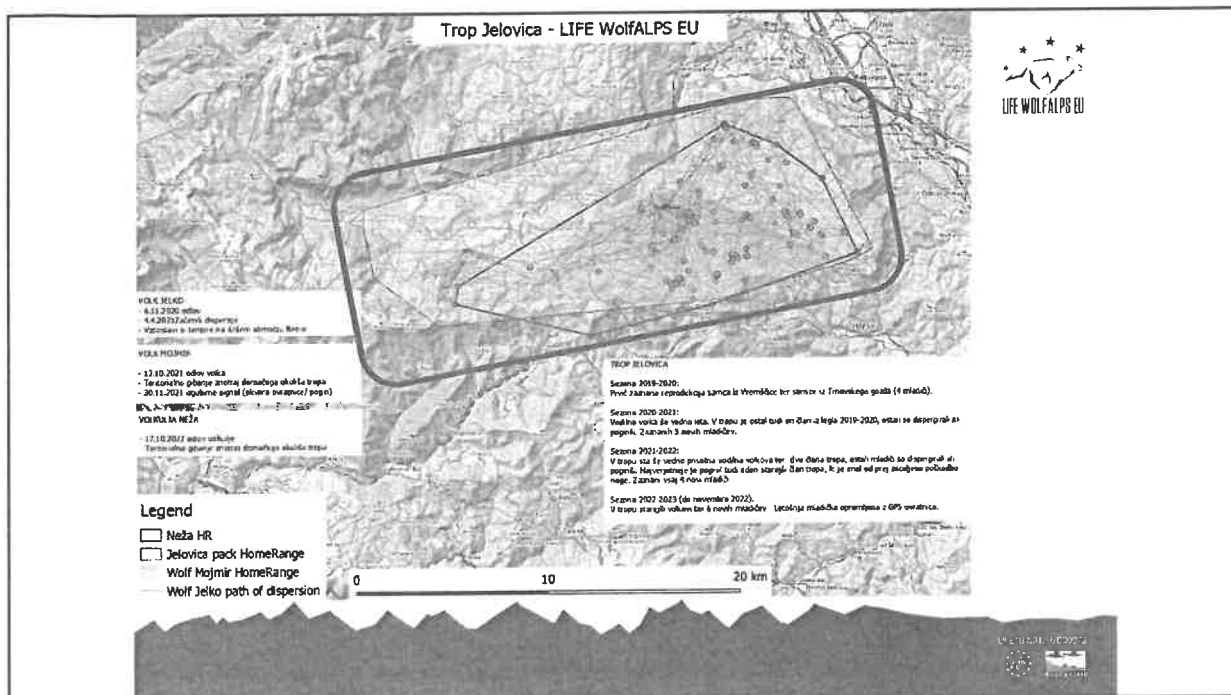
Domače pašne živali dojema kot plen (tvegan plen/lahek plen). Če ima dostop do pašnih živali bo te živali tudi plenil (škode).

Pomembna značilnost volkov! V nenaravnih razmerah pašnikov in ograd plenijo lahko ulovljiv plen refleksno – presežno plenjenje (veliko število ubitih domačih živali ob napadu). Velika konfliktnost takšnega vedenja!

RABA PROSTORA IN GOSTOTE

Volkovi (v družinskih skupnostih – tropih) plenijo velike rastlinojedce na velikih območjih - teritorijih, ki merijo 250 do 1000 km² (v Sloveniji povprečno okoli 400 km²)

Te teritorije – „lovišča“ branijo pred drugimi tropi/volkovi, zato so njihove populacijske gostote običajno ~500-krat manjše od njegovega plena.

Konflikti med ljudmi in zvermi

Problematika zaradi škod na pašnih živalih

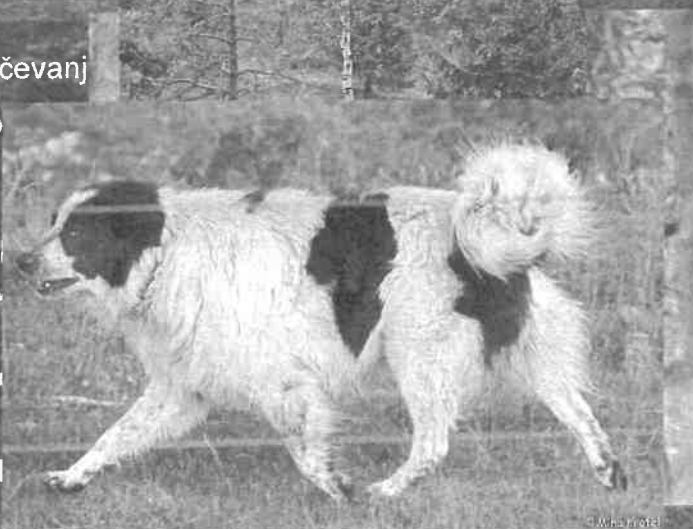
Nekateri možni ukrepi preprečevanj

Na lokacijah, ki to omogočajo
(ograja, psi, zapiranje)

trajnostni lov volkov / odstrel
prepreči konfliktov, lahko vpliva

favoriziranje manj konfliktnih

Ohranjanje ugodnega stanja

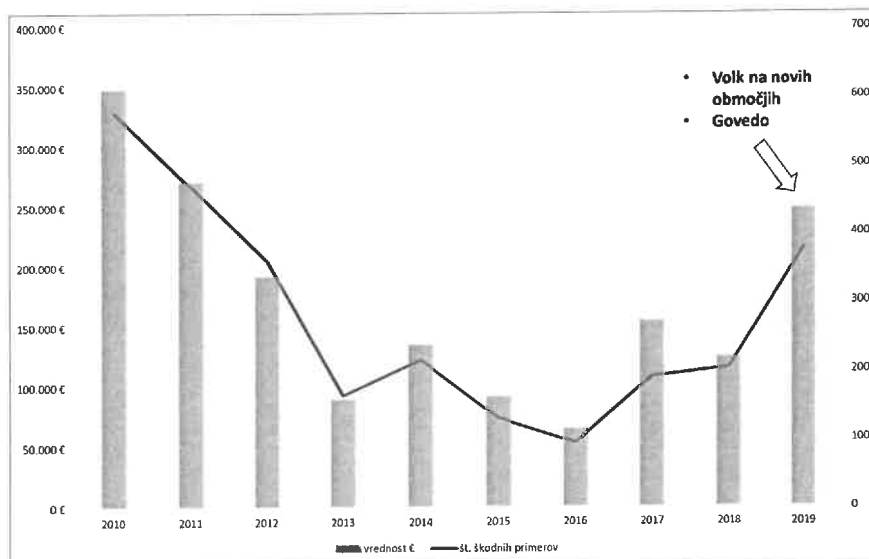

Ukrepi za reševanje konfliktov

UPRAVLJANJE:

1. Letni odvzem zveri v Sloveniji
2. Plačilo odškodnin za škode
3. **Preprečevanje škod**
 - Podpora KOPOP
 - Sofinanciranje opreme

Škode po volku v obdobju 2010 – 2019

Dinamika škod

Najpogostejši škodni primeri (volk, medved):

- Drobica
- Govedo (75% živali do 1 leta starosti)
- Konji
- Oslji

DEJSTVO:

Ob prisotnosti zveri na območju se škode lahko vedno zgodijo, ne glede na njihovo številčnost.

Zaščita premoženja pred velikimi zvermi

- **ELEKTRIKA**
 - Večžične elektroograje
 - Elektromreže
- **S POMOČJO ŽIVALI**
 - Pastirski psi
 - Osli, lame
- **FIZIČNA, MEHANSKA ZAŠČITA**
 - Staje, obore
- **ODVRAČALA**
 - Svetlobna, kemična, elektronska
- **PRISOTNOST ČLOVEKA**

Zakaj ni vsak ukrep učinkovit?

- **ELEKTRIKA**
 - Najbolj razširjen ukrep in najbolj učinkovit
 - Ključno vprašanje – namen uporabe
 - Ograjevanje živali na paši ALI varovanje pred zvermi?
- **S POMOČJO ŽIVALI**
 - Pastirski psi – odvisno od vzgoje, števila psov, „naravni sovražnik volka“
 - Osli, lame – lahko postanejo plen
- **FIZIČNA, MEHANSKA ZAŠČITA**
 - Mora biti brezhibna
 - Odvisno pred kom ščitimo
- **ODVRAČALA**
 - Nezanosljiva - delujejo za kratek čas – živali se privadijo
 - Lahko nam pomagajo v kombinaciji
- **PRISOTNOST ČLOVEKA**
 - Zelo zanesljiva, ni razširjena

ZAŠČITA PREMOŽENJA Z ELEKTRIKO

Kako deluje?

- Kako se zveri približajo ograji?

Zveri in elektrika

ZAŠČITA PREMOŽENJA Z ELEKTRIKO

Kako deluje?

- Zveri imajo strah pred novo oviro - seznanjenje
- Električni impulz povzroči bolečino
- **Bolečina = strah = psihična ovira**
- Zveri dobro izolirane – visoka napetost ključna!
- TIPI OGRAJ:
 - Večžične elektroograje
 - Elektromreže

ZAŠČITA Z ELEKTROMREŽAMI

LASTNOSTI

- Elektromreža je psihična in ne fizična ovira!
- Ključna je negativna izkušnja ob vsakem stiku - STRAH
- Premikanje ograje in spoznavanje z oviro – **PREMIČNE OVIRE**
- Če spozna, kako prečkati ograjo, ko v njej ni toka, to ponavlja...

ZAŠČITA Z ELEKTROMREŽAMI

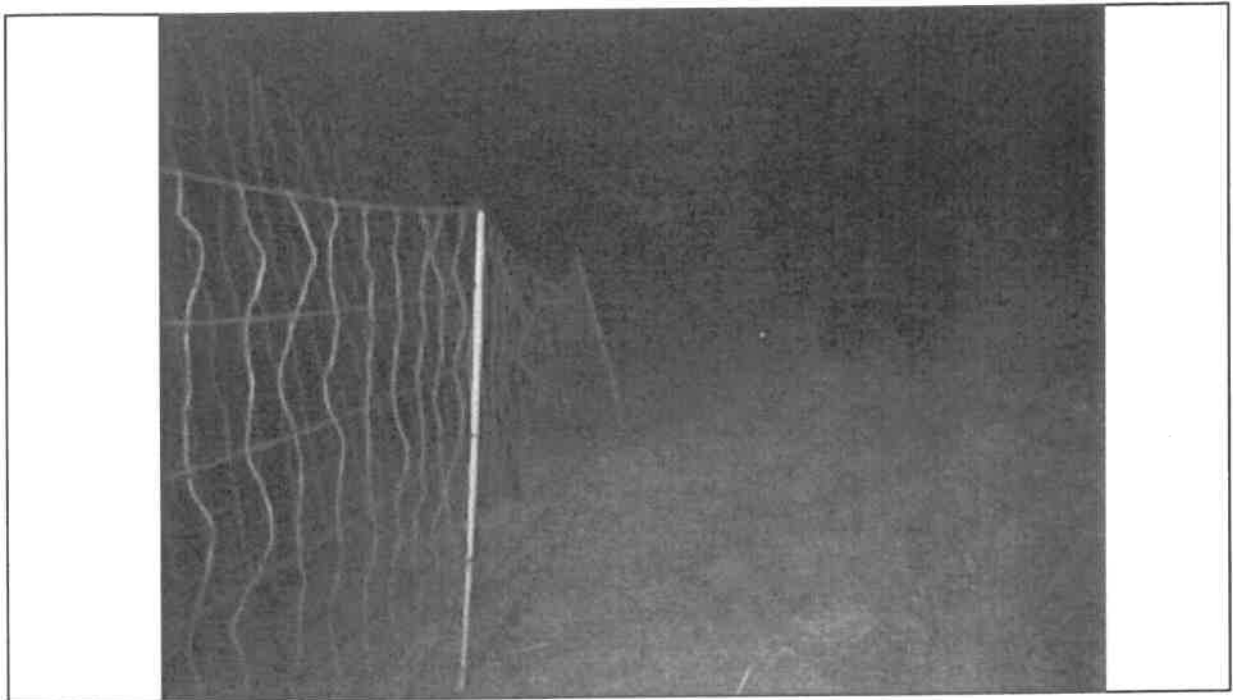
PREDNOSTI

- Učinkovitost
- Večja verjetnost dotika
- Paša dan in noč – manjše črede
- Nočna obora (večje črede)
- Mreža sledi razgibanosti terena
- Usmerjanje paše

SLABOSTI OZ. IZZIVI

- Navajanje črede na mrežo / elektriko!
- Omejena dolžina ograde
- Redno vzdrževanje in prestavljanje – dodatno delo
- Zapiranje črede čez noč – oddaljenost od pašnika?
- (Postavitve)

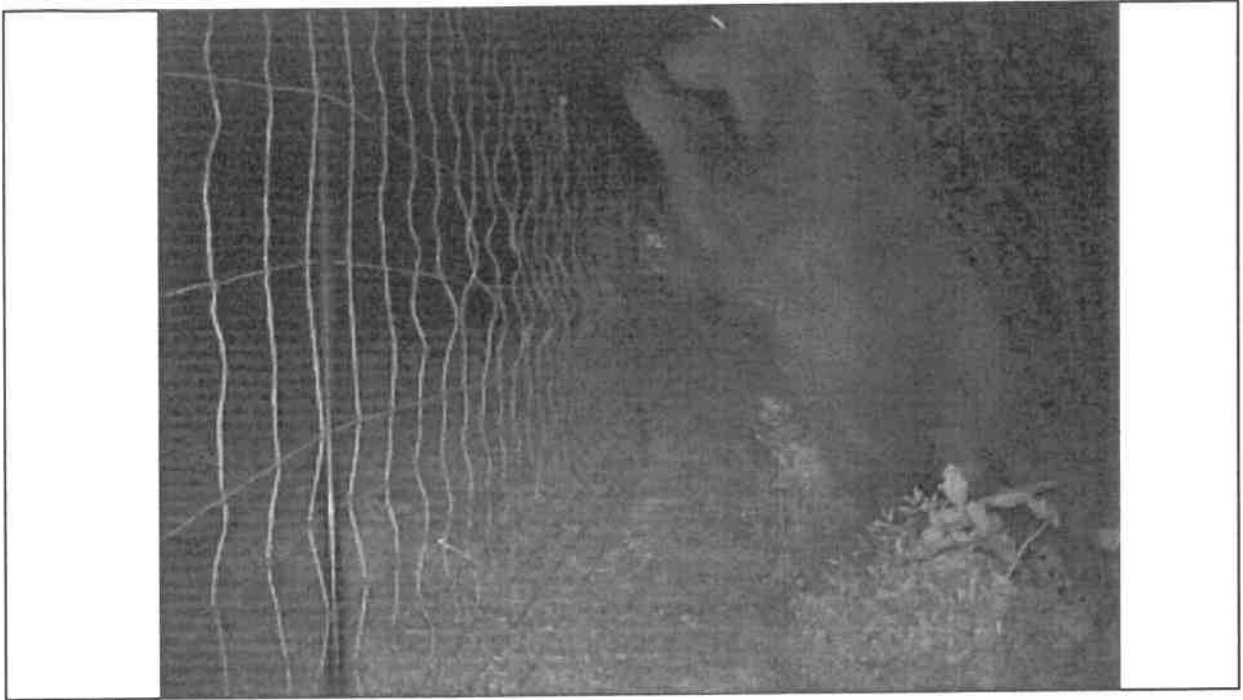

C

C

UPORABA VISOKIH ELEKTROMREŽ IN ELEKTROGRAJ						
LETO VZPOSTAVITVE VAROVANJA	VAROVANI OBJEKT	ŠTEVILO UPORABNIKOV	PREJ VZPOSTAVITVIJO VAROVANJA	PO VZPOSTAVITVI VAROVANJA		VIR FINANCIRANJA
			Povprečna letna vrednost škod - 9 leta pred vzpostavitvijo varovanja	Povprečna letna vrednost škod - SKUPAJ VSA VAROVANJA	Povprečna letna vrednost škod - VISOKE ELEKTROGRAJE	
2011	Drobnica	5	79.314	17.312		SloWolf
2012	Drobnica	5	17.868	3.984		SloWolf
2015	Drobnica	12	27.680	15.874	6.206	LIFE DINALP BEAR, ARSO
	Čebeljak	11	2.507	0	0	LIFE DINALP BEAR
2016	Drobnica	9	3.488	126	0	LIFE DINALP BEAR, ARSO
	Čebeljak	11	11.823	873	0	LIFE DINALP BEAR
2017	Drobnica	10	3.279	307	307	LIFE DINALP BEAR, ARSO
	Čebeljak	16	5.045	0	0	LIFE DINALP BEAR, ARSO
2018	Drobnica	17	3.427	799,5	0	ARSO
	Čebeljak	20	2115,73	0	0	LIFE DINALP BEAR, ARSO
	Sadovnjak, njiva, silažne bale	3	300,27	0	0	ARSO
2019	Drobnica	6	---	---	---	ARSO
	Čebeljak	6	---	---	---	
	Sadovnjak, silažne bale	2	---	---	---	
SKUPAJ		139	156.846	99.275	6.514	

	ZMANŠANJE ZA %	ZMANŠANJE ZA %
Zmanjšanje škod (%)	74,96	95,85

Varovanje črede s pastirskimi psi

- **PASTIRSKI PES** (varovanje) ☞ **OVČARSKI PES** (usmerjanje, vodenje).
- **Učinkovito varovanje** – ob čredi najmanj trije pastirski psi

ZNAČILNOSTI PASTIRSKIH PSOV

- KRDELNI NAGON - ČREDA
- PRIPADNOST – ČREDO BRANUJO PRED VSILJIVCI
- UČINKOVIT PAST. PES =
 - prirojene lastnosti
 - dosledna vzgoja.
- Označevanje teritorija
- Velike zveri se konfliktnim situacijam izogibajo - poškodbe lahko usodne.
- Najmanj trije pastirski psi, da delujejo kot krdelo (porazdelitev nalog pri varovanju črede).

POZOR! Varovanje se izvaja na ograjeni površini v alpskem območju pa večinoma ob prisotnosti pastirja

NE HODI NA PAŠNIK!

Mladiča navajati na meje pašnika (ograja).

OGRAJA =
nevarnost in
prepreka.

PASTIRSKI PSI
STALNO OB
ČREDI!

PASTIRSKI PSI
Povodna priročnik št. 2014/2015

Terenci Berni,
Karmen Jakarac,
Mia Jordan,
Natalie Douglas

Delo s pastirskimi psi

NAKUP:

- ✓ pasma,
- ✓ rodovnik,
- ✓ delovna ilnija,
- ✓ prirojene lastnosti.

VZGOJA:

- ✓ navajenost na čredo,
- ✓ malo stika z ljudmi,
- ✓ korekcije neželenih vedenj,
- ✓ reden nadzor.

Uporaba pastirskih psov v Alpsem območju

PREDNOSTI

- Odrabi pes samostojen (malo dela)
- Odvračajo plenilce (označevanje teritorija)
- Zelo uporabno varovanje.

IZZIVI

- Na odprtih pašnicah potrebna prednostna skrbja statusa pastirskih psov
- Poleg naloga tudi stroški hranjenja in vzdrževanja.
- Uporaba lažja na obravnavnih območjih.
- V prvih dveh letih z vzgojo veliko dela.

Smiselno nadgrajevati in preizkusiti nekatere druge dopolnilne metode:

Fladry –ograja/meja

Zvočna odvrčala

- zaznavanje bližine volkov (GPS – proximity)

Vplivanje na njihovo teritorialno vedenje:

- Uporaba howl-box (simulira tuljenje/zasedenost ter.)
- Nameščanje „sintetičnega urina“

Za alpska območja z razpršeno planinsko pašo zaenkrat nimamo enostavnih visoko učinkovitih metod za preprečevanje konfliktov, z uporabo kombinacije različnih načinov ter ustreznimi sredstvi za poplačilo škod ter vzpodbujanje njihove uporabe pa se da stopnjo konfliktov zmanjšati.

